

SVEUČILIŠTE U PULI
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA

310112063

Spomenica junačkih djela c. i k. ratne mornarice.

III. dio.

Vilim pl. Tegetthoff.

Spomenica junačkih djela c. i k. ratne mornarice.

Preveo po njemačkom originalu

M I L E S T A R Č E V I Ć

k. u. k. Corvettenkapitan.

Izdaje

redakcija „Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewesens“.

III. dio.

U Pulju 1901.

Komisijonalna naklada i tisak Kleinmayra i Bambergu u Ljubljani.

170420082

170420082

J $\frac{6}{2016}$

SADRŽAJ.

	Strana
Vilim pl. Tegetthoff. Životopisna crtica, sastavljena g. 1868 od kapetana c. i k. m. (Linien- schiffs-Capitän) Maksa baruna Sterne- cka	1
1820. Kako se je brik Nj. V. DALMAT potopio. Od nuzkapetana c. i k. m. (Corvettencapitän) Dušana pl. Preradovića	13
1820—1822. Putovanje fregate Nj. V. KAROLINE u Kinu. Od nuzkapetana c. i k. m. (Corvetten- capitän) Leonidasa Pichla	25
1822. Kako je grom udario na fregatu Nj. V. LIPSIJU. Od poručnika c. i k. m. izvan službe (Linien- schiffs-Lieutenant a. D.) Eduarda pl. Normann-Friedenfelsa	40
1821—1830. Djelatnost austrijske ratne mornarice za vrijeme grčkog rata za slobodu. Dogodjaj Merope. Od kapetana c. i k. m. u miru (Linien- schiffs-Capitän i. R.) Juliusa Heinza	45
1824—1826. Bitka sa gusarima i grčkim bro- dovima. Od kapetana c. i k. m. u miru (Linien- schiffs-Capitän i. R.) Juliusa Heinza	58

1840. 2. prosinca. Fregate Nj. V. MEDEA, GUERRIERA i korveta LIPSIJA u opasnosti brodoloma na Beirutskoj radi. Od nuzkapetana c. i k. m. (Corvettencapitän) Leonidasa Pichla 70
1841. 28. srpnja. Junačko djelo mornara Meneghettia kod velikog požara u Smyrni. Od poručnika c. i k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Arthura Lengnicka 77
1849. 11. kolovoza. Navala neprijateljske požarače na fregatu Nj. V. VENERU pred Chioggiom. Od kapetana c. i k. m. u miru (Linienschiffs-Capitän i. R.) Jerolima baruna Benka de Bojnik 84
1853. 2. srpnja. Brik Nj. V. HUSSAR i gočleta ARTEMISIA pripravlja se na bitku sa američkom korvetom «ST. LOUIS». Od poručnika c. i k. m. izvan službe (Linienschiffs-Lieutenant a. D.) Eduarda pl. Normann-Friedenfelsa 89
1864. 9. svibnja. Kako se je upalio prveni jambor fregate Nj. V. SCHWARZENBERGA u pomorskoj bitci kod Helgolanda. Od vladinog savjetnika (Regierungsrath) Ferdinanda viteza Attlmayera 105
1866. 20. srpnja. Pad prvenog jambora na linijskom brodu Nj. V. KAISERU u Viškoj bitci. Od vladinog savjetnika (Regierungsrath) Ferdinanda viteza Attlmayera 110

Vilim pl. Tegetthoff.

Životopisna crtica.

(Sastavljena g. 1868.* od kapetana c. i. k. m. [Linienschiffs-Capitän]
Maksa baruna Sternecka.)

Vilim pl. Tegetthoff rodio se 23. prosinca 1827. g. u Mariboru. Njegov otac bijaše podpukovnikom u austrijskoj vojsci.

Prvi svoj odgoj dobi Tegetthoff u gimnaziji rodnoga si mjesta, a za pomorstvo izобрази se u pomorskom učilištu u Mljetcima, te ostaviv

* Kad je podadmiral (Viceadmiral) pl. Tegetthoff stupio na čelo ratne mornarice, imenova svojim pobočnikom nekadašnjega «voga kapetana stjegonošu (Flaggencapitän), kapetana c. k. m. (Linienschiffs-Capitän) pl. Sternecka. Nu naskoro morade se razstati sa svojim prijateljem i ratnim drugom, da mu povjeri vrhovno i neposredno vodstvo najvažnije struke pomorskog ustrojstva, t. j. mnogo razgranjeno školstvo, koje je postalo vrlo važnim usljed sveobće vojne dužnosti uz kratku djelatnu službu. Kao nadglednik svih školskih brodova sastavio je Komodor pl. Sterneck ovaj jednostavni i kratki životopis Tegetthoffa za mornarske škole.

taj zavod 23. srpnja 1845. g. postane efektivnim pomorskim kadetom (Marinecadet).

Poslije različitog putovanja na c. k. brodovima jadranskim i sredozemnim morem te grčkim Archipelagom, bi Tegetthoff imenovan dne 27. siječnja 1848. g. fregatskim zastavnikom (Fregattenfähnrich), a 13. travnja iste godine zastavnikom c. k. m. (Linienschiffs-Fähnrich). Tada se nalazio po jadranskom moru na briku Nj. V. MONTECUCCOLIU; nu naskoro bi imenovan pobočnikom nadzapovjednika mornarice, podmaršala (Feldmarschall-Lieutenant) viteza Martinia, kojega je i pratio u Napulj, kad je isti dostojanstvenik bio odredjen za poklisara kod Napuljske države.

Povrativ se Tegetthoff odande, ukrca se u ljetu g. 1849., u svojstvu drugog častnika na korvetu Nj. V. ADRIJU, koja obkoli tada s ostalim brodovima austrijske mornarice Mljetke s mora. Poslije predaje Mljetaka ode on, imenovan prvim častnikom ratne parnjače MARIJE ANE, s ovim brodom na istok (Levante) i u sredozemno more. Kadno je austrijska vlada godine 1856. obratila svoju pažnju na obale crvenog mora, buduć je

pravodobno shvatila važnost prokopa Sueške prevlake, povjeri nadvojvoda Ferdinand Maks, tadašnji nadzapovjednik mornarice, Tegetthoffu zadaću, da proputuje obale Arabije i Egipta, što ovaj g. 1857. i 1858. i izvede.

Na tom putu zarobiše ga gusarski primorci, ali nakon kratkog vremena pustiše ga opet na slobodu. Postavši međjutim nuzkapetanom c. k. m. (Corvettencapitän), obavljaše neko vrijeme poslije svog povratka važnu službu kod pomorskog nadzapovjedništva u Trstu, te preuzme u kolovozu 1858. zapovjedništvo korvete ERZHERZOGA FRIEDRICHA sa nalogom, da pohodi Marokanske obale, odkuda se povрати 1859.

Kad je malo zatim buknuo rat proti Francuzkoj i Italiji, bijaše Tegetthoff zapovjednikom korvete ERZHERZOGA FRIEDRICHA u Spignonu pred Mljeticima, gdje je tada ležala c. k. eskadra, da obrani t. zv. lagune. U tom ratnom podhvat u bijaše on jedan od onih, što nastojahu iz petnih žila, da se postupa sa svom odlučnosti. Nu navala ne bi ipak izvedena radi malenog broja austrijskih brodova. Poslije dovršene vojne preuzme Tegetthoff opet svoju prijašnju službu kod

pomorskog nadzapovjedništva, te pratišao malo iza toga nadvojvodu Ferdinanda Maksa na njegovom putovanju u Braziliju sa ratnom parnjačom «KAISERIN ELISABETH». Povrativ se u domovinu, bi imenovan 24. travnja 1860. g. podkapetanom c. k. m. (Fregattencapitän) i zapovjednikom fregate RADEZKYA, a poslije razpreme ove fregate obnašao je iznovice šest mjeseci službu pobočnika kod pomorskog nadzapovjedništva u Trstu. Dne 3. studenoga 1861. postane kapetanom c. k. m. (Linien-Schiffs-Capitän) te mu povjeriše zajedno zapovjedništvo nad c. k. brodovljem na Istoku.

Sad tekao počima Tegetthoff utjecati u povjest.

Jedva što buknu dansko-njemački rat, pohrli Tegetthoff u sjeverno more sa svojom divizijom brodova (SCHWARZENBERGOM i RADEZKYEM), dodijeljenom eskadri nuzadmirala c. k. m. (Contre-admiral) pl. Wüllerstorffa, koja imadjaše zadaću, da štiti obale sjevernog mora a napose gradove Hanse od Danaca, te se postavi pred ušće rijeke Labe. Medjutim su se pridružile austrijskim brodovima još tri male pruske topnjače.

Dne 9. svibnja spaziše naši brodovi oko podneva danske fregate JYLLAND i NIELS JUEL te korvetu HEIMDAL. Tegetthoff podje njima u susret, izpali prvi hitac sa SCHWARZENBERGA i po prilici 1³/₄ sata poslije podne razvi se bitka na svim stranama, nu pruske topnjače ne mogahu sudjelovati, buduć premalene i prespore. Prama svršetku bitke, oko 3¹/₂ sata, upali se prvena košnjača na SCHWARZENBERGU, dočim je i danska fregata JYLLAND bila vrlo oštećena. Dok se SCHWARZENBERG povukao, zaštićen fregatom RADETZKYEM, u neutralne vode Helgolanda, da ugasi pogibeljnu vatru na provi, odploviše danski brodovi put Christiansanda.

Ovaj po austrijsku ratnu mornaricu toli častni pomorski okršaj, kojim bi podpuno postignuta svrha, da se očiste obale sjevernog njemačkog mora od neprijatelja, prodiči ime Tegetthoffa. Stekao je zahvalnost svoga vladara koji ga imenova nuzadmiralom (Contreadmiral) i odlikova redom željezne krune 2. reda. Tegetthoffa obljubi sada cijela Austrija, a puk u sjevernoj Njemačkoj bio mu vrlo haran, navlastito Hanseatski gradovi, koji, oslobođeni danske ob-

sade energičnim postupanjem Tegetthoffa, izkazivahu mu svoje priznanje požrtvovnim njegovanjem u toj bitci ranjenih mornara. Pruski i hanoveranski vladari počastiše ga visokim redovima.

Poslije svršenog rata preda Tegetthoff zapovjedništvo brodovlja, te podje u posebnoj misiji u Beč, nu već 15. siječnja g. 1865. preuzme opet zapovjedništvo eskadre na fregati SCHWARZENBERGU i osta sa svojom eskadrom po iztočnim vodama sve dotle, dok ne zaprijeti rat izmedju Pruske i Austrije.

Austrijski puk, koji je dosele vrlo malo mario za domaću mornaricu, počeo je poslije pomorske bitke kod Helgolanda uvidjati, da je državi potrebita jaka mornarica, i da bi takova bila jedini odlučujući čimbenik u obrani austrijskih obala proti Italiji; nu malene svote, koje se od ukupnih državnih prihoda upotrebljavalo za razvitak mornarice, bile su uz najveću štednju jedva dostatne, da se uzdrži već postojeće brodovlje, a kamo li da se isto poveća. U istinu se nije moglo u slučaju sukoba sa brodovljem talijanske kraljevine drugo očekivati, nego podpuni poraz, buduć je ista kraljevina zadnjih šest godina

trošila godišnjih 37 milijuna forinti za razvoj svoje ratne mornarice. Uza sve to Austrija nije klonula duhom. Pod vrhovnom zapovjedi Tegetthoffa bio je naoružan malen broj za boj sposobnih brodova sa svim mogućim sredstvima, koja su pružala pomorski arsenal u Pulju i brodovišta u Trstu; a kad je nadošlo vrijeme, da se naša mornarica sa neprijateljem ogleda, ležalo je brodovlje pripravno za boj u Fasanskom tijesnu, koje je Tegetthoff izabrao središtem svojih podhvata. Odlučni te i svaku pogibelj prezirajući duh vrhovnog zapovjednika nadahnua je sveukupno častništvo i momčad brodovlja. Uza sve to bilo je naše brodovlje na oprezu, te je podvostručilo pažnju proti jakome neprijatelju.

Koncem lipnja ostavi Tegetthoff Fasanu, da pretraži sjeverni dio jadranskog mora do Ankone, gdje je bilo sakupljeno talijansko brodovlje, ali buduć da se nijesu maknuli talijanski brodovi iz luke, povrati se austrijska eskadra opet u Fasanu. Dne 18. srpnja dobi Tegetthoff vijest iz Visa, da kane Talijani osvojiti taj u strategičnom i političkom pogledu velevažni otok

i da su dapače već počeli navaljivati nanj Tegetthoff nabrzo odluči, da mora osloboditi tu važnu strategičnu poziciju te već 19. srpnja u 11 sati prije podne odplovi eskadra put Visa. Dne 20. srpnja u 10 sati u jutro opazi on neprijateljsko brodovlje u raztegnutom polukrugu pred sobom, i bez okolišanja upravi prove svojih brodova, poredanih u bojnom redu na klin, prema najjačaj poziciji neprijatelja i prodre kroz njegove bojne redove. Nastane očajna borba, pri čem udari Tegetthoff s FERDINANDOM MAKSON talijansku oklopnaču RE D'ITALIA u bok, koja se uslijed toga potopila. Druga talijanska oklopnača PALESTRO zapali se od austrijskih šupljih taneta, te poleti prama svršetku bitke u zrak. Oko dva sata poslije podne bila je pobjeda odlučena. Gubitkom dvaju brodopavo vuče se talijansko brodovlje u Ankonu; namjera Tegetthoffa, da oslobodi Vis, bila je time polučena.

Nj. Veličanstvo imenova ga istim danom podadmiralom c. k. m. (Viceadmiral) i podijeli mu komanderski križ reda Marije Terezije, najveće odlikovanje u Austriji za hrabro, samostalno i uspješno djelovanje u ratu. Tegetthoff stekao

je time svijetski glas a sami njegovi neprijatelji ne uzkraćivahu mu zasluženno udivljenje.

Koncem studenoga g. 1866. proputova Tegetthoff Francuzku, Inglezku i sjevernu Ameriku u znanstvene svrhe i povrati se u srpnju g. 1867. Medjutim bio je imenovan po caru doživotnim članom gospodske kuće. Jedva što poče vršiti tu visoku službu, dobi nalog, da podje u Meksiku te da tamo izposluje izručenje mrtvog tijela cara Maksimilijana, pak da ga preveze u Europu. Tu tešku zadaću izpuni on vrlo vješto te pripije 20. siječnja 1868. g. u Beč sa mrtvim ostancima cara Maksimilijana, nekadašnjeg nadzapovjednika austrijske ratne mornarice. Za ovu izvanrednu službu podijeli mu Nj. Veličanstvo veliki križ austrijskog Leopoldova reda.

Početkom ožujka g. 1868. imenova ga cesar šefom (glavarom) pomorskog odjela u ratnom ministarstvu i zapovjednikom ratne mornarice. Od mnogih inostranih vladara bi odlikovan najvišim redovima, a više gradova ga izabra počastnim gradjaninom.

Kad je Komodor pl. Sterneck opisao život svog uzornog prijatelja u navedenim jezgrovitim

crtama, nije slutio niti on, niti itko drugi, da će tako brzo pokositi smrt zdravog, čvrstog i slavo-dobitnog junaka, koji onda još nije bio pro-valio četrdesetu godinu života svoga.

Postavljen na čelo ratne mornarice, htio je Tegetthoff istu usposobiti, da uzdrži i u buduć-nosti već stečeni glas. Uveo je bitne preinake u unutarnjem ustrojstvu ratne mornarice i živo se zauzimao kod zastupstva monarkije, da ovo osjigura materijalna sredstva za ratnu mornaricu. Nu neumoljiva sudbina ne priušti mu više od tri godine za toli golemo djelo. Dne 7. travnja g. 1871. pokosi nemila smrt neumornog radnika, koji je samo nekoliko dana bolovao. One pre-inake, koje su išle za unutarnjim pojačanjem ratne mornarice, bio je neizmjereno radini Tegetthoff, osokoljen potpunim povjerenjem svog vladara te podupiran odanom revnosti cijele mornarice, skoro dovršio. Ove preinake djeluju blagotvorno još i dandanas kao dragocjena ostavština Tegett-hoffa. Drugu svoju veliku osnovu, da poveća broj za vele vlast potrebitog brodovlja, te da svima dokaže, da bi Austrija obzirom na vrstnoću svog brodovlja morala jednaka biti susjednim

državama, Tegetthoff nije mogao izvesti za ono kratko vrijeme preostalog mu jošte života.

Nj. Veličanstvo naš premilostivi cesar podigao je toli rano umrlom junaku veleban spomenik u Pulju; isto tako postoji spomenik na Pratersternu u Beču. Ali najljepše odlikovanje za admirala svakako je svjedočba hrabrosti, sačuvana u pomorskom muzeju u Pulju, a podpisana po svim zapovjednicima onih brodova, koje je Tegetthoff 20. srpnja g. 1866. vodio do pobjede. Svjedočba glasi ovako:

Svjedočba hrabrosti.

C. k. pomorski kapetani (Linien-schiffs-Capitäne), podkapetani (Fregatten-capitäne), nuzkapetani (Corvetten-capitäne) i poručnici (Linien-schiffs-Lieutenante), kao zapovjednici pojedinih brodova cesarsko-kraljevskog austrijskog brodovlja svjedoče ovime svojevoljno, na poštenje i savjest, da nas je zapovjedajući nuzadmiral (Contreadmiral)

Vilim pl. Tegetthoff

vodio 20. srpnja g. 1866. kod otoka Visa proti u svem jačemu talijanskomu brodovlju, nadalje, da smo, izvršujući njegove zapovijede i signale, navalili na neprijatelja i pucali na njega, uslijed čega ne samo da smo sjajno pobjedili talijansko brodovlje, koje je znatne

štete pretrpilo, nego i oslobodili Vis od tjesne obsade — sve na slavu i diku c. k. austrijske zastave i oružja.

Da se ta dvojaka pobjeda imade pripisati jedino odvažnom, hrabrom i mudrom vodstvu našega zapovjedajućeg admirala, potvrđujemo i podkrijepljujemo našim podpisima i pečatima.

Scijenimo dakle, da je c. k. nuzadmiral (Contre-admiral) Vilim pl. Tegetthoff stekao pravo, da zamoli odlikovanje s cesarskim vojničkim redom Marije Terezije, što pripada zapovjedajućemu admiralu, te molimo Vas, da se na temelju ove svjedočbe obratite na sbor rečenoga reda, da Vam isti izhodi kod Nj. c. kr. Apostolskog Veličanstva spomenuto odlikovanje, što bi i nas častno odlikovalo.

C. kr. austrijsko brodovlje u Fasanskom tijesnu

dne 24. srpnja g. 1866.

Slijede podpisi.

1820

21. svibnja.

Kako se je brik Nj. V. Dalmat potopio.

Prije nego opišemo ovu nezgodu, što za desi nekoliko godina prije ponovnog predobića Mljetakâ našu ratnu mornaricu, treba da se osvrnemo na poštanstvo u austrijskom Primorju jadranskog mora, u koliko se ono promicalo ratnim brodovima; osvrt, koji će biti tim kraći, što bilješke o tom predmetu i onako nijesu obilate.

Iz spisa pomorskog arkiva može se razabrati, da su oko 1805. g. podržavali mali ratni brodovi poštansku svezu izmedju Rijeke, Senja i Zadra. Bila je to valjda stara mljetačka, Austrijom proširena uredba.

Konačnim pripojenjem Mljetakâ k Austriji g. 1815. poboljša se i ta važna prometna morska sveza. Tako je bila već 1820. g. uvedena službena ladja-poštarica izmedju Trsta i Krfa, koju službu obnašahu ili brike ili gočete. Ove ladje-poštarice ili flutte (bastimenti armati in corso e mercanzia) nijesu samo prenašale listove i putnike, nego su mogle nakrcavati i trgovačku robu. Zapovjednik vojne divizije u Trstu s jedne, a generalni konsulat u Krfu s druge strane nadzirali su, da se ove ladje-poštarice drže poštanskih propisa.

G. 1821. uvedena je poštanska morska pruga Mljetci-Krf. I za tu prugu upotrebljavali su jedrenjače srednje vrsti.

Početkom g. 1824. obavljale su ratne jedrenjače poštanski promet svakog drugog mjeseca izmedju Trsta i Patrasa.

Deset godina kašnje naumilo se predati poštansku službu izmedju Trsta i Krfa, Grčke i Aleksandrije ratnim parnjačama. I gore spomenutu prugu Trst-Patras kanilo se predati parnjačama ratne mornarice. Čini se, da je ta osnova ipak ostala samo osnovom, jer se nije našlo nikakvih podataka o njezinom izvedenju.

Iste godine bili su dodijeljeni plovitbi na Istoku još tri brika ili gočete, kao priključak za prugu Trst–Aleksandriju, i to: gočeta ELISABETH, brik ORESTE i transportni (opremni) brik FIDO, koji su započeli plovitbu iz Patrasa.

U četvrtom deceniju prošloga vijeka podržavahu različite jedrenjače svakojake veličine, od brika do trabakula, poštansku svezu medju Mljetcima i divizijom brodova na Istoku.

Premda je domaće parobrodarsko društvo «austrijski Lloyd» u Trstu već godine 1837. počelo uspješno djelovati, te se njegova trgovina od godine do godine znatno umnažala, buduć njegovi parobrodi nijesu samo Istru, Dalmaciju i Ankonu, nego i Aleksandriju kao i cijeli Istok ticali, morala je ipak ratna mornarica kad i kad pomagati poštanstvo, i to ne više jedrenjačama, nego parnjačama. Poštanska služba s jedrenjačama valjda je bila već prestala, čim je Lloyd g. 1837. započeo svoju redovitu plovitbu. Tako nam kažu spisi, da, kad se je g. 1846. po prvi put pokušalo, prevesti istočno-indijsku poštu na Trst, bi dodijeljena austrijskom Lloydu za plovitbu od Syre do Aleksandrije ratna parnjača MARIJA ANA, ona ista, koja je kašnje tako žalostno svršila.

Za prvu vožnju na spomenutoj, a godine 1820. uvedenoj poštanskoj plovitbi Trst—Krf bio je, mjesto u početku odredjenog USSARA, izabran brik DALMATO, na kom smjestiše u tu svrhu novu i mnogo višu snâst (takelažu).

Brik Nj. V. DALMATO bio je sagrađen u inozemstvu i porinut u more g. 1808.; imao je 12 topova i to 10 šestfuntaša i 2 karonade od 12 funti.

Po propisu moralo je biti na brodu 55 ljudi. Nu polag izkaza zapovjednika DALMATA poslije nezgode proizlazi, da je brod imao za vrijeme ove službe samo 42 osobe na brodu, od kojih bijahu 3 pomorska časnika (Seeofficiere), 2 kadeta (Seecadetten), 1 računovodja (Rechnungsführer) i 2 ranarnika (Wundärzte).

Na tom za poštansku službu opremljenom brodu bi imeñovan zapovjednikom poručnik 1. reda c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant I. Classe) Kristofor conte Viskovich, iz poznate Perašćanske obitelji.

Od častništva spominje se u spisima samo zastavnika c. k. m. (Linienschiffs-Fähnrich) Antuna Pugliesia iz Malfije kod Dubrovnika, pomorskog

kadeta (Seecadet) Nikolu Pizzamana iz Mljetaka i računarskog pristava 2. reda (Schiffsrechnungsführer-Adjunct II. Classe) Jakoba Gheru, dočim ostala imena nijesu spomenuta.

Za ladju-poštaricu, koja je za vrijeme ovog službovanja bila podložena diviziji brodova, što je krstarila po jadranskom moru, bio je ustanovljen polazak iz Trsta u Krf svakog trećeg utorka u mjesecu.

Prema tome ostavi brik noćju izmedju 16. i 17. svibnja 1820. Trst, pošto se bio ukrcao novo imenovani konsul za Zantu, c. k. četnik (Major) Angelo Marija Berkich sa svojim slugom, da putuje u Krf. S nadležne strane bi dozvoljeno, da se brik ovaj put svrne u Zadar, te da tamo ukrca kancelara spomenutog dostojanstvenika kao zaostalu prtljagu potonjega; a uz put mu predaše oveću novčanu svotu za Zadar, i privoliše, da brik ostane 24 sata u toj luci.

Jugo-istočnim lahorićem dočepa se brik Zadarskoga tijesna 20. svibnja pod večer. Iste noći podigne se jak, kad i kad vihrast vjetar iz jugo-istoka, koji prisili brod, da striže u tijesnu.

Tako prispi brik u drugoj noćnoj straži 21. svibnja u sredinu tijesna, po prilici na geografsku širinu otoka Melade i Puntadure. Mnogo je bilo zapovjedniku do toga, da čim brže prispije u Zadar, zato nije dao podvezati košnjača, kao ni prvenjače i sturnjače, dočim je zatvorio samo vršnjače.

Poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Viscovich osta na palubi do 2 i pô sata u jutru 21., a pošto je bio predao stražu prvom, častniku, zastavniku c. k. m. (Linienschiffs-Fähnrich) Pugliesiu, podje na počinak u svoju stanicu.

U 3 sata čuo je Viscovich još zapovijed, da se podvezu košnjače.

Oko 4 sata u jutro čuje Viscovich zapovjed, ili bolje rečeno krik: «Košne podigače razmetni!» (Marsfallen los!) izušćen od častnika straže Pugliesia ili od pomorskog kadeta (Seecadet) Pizzamana. Strašan vihor iz jugo-jugo-zapada bio je udario na puna jadra i povalio brod na lijevu stranu

Poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Viscovich, koji nijemogao da izadje iz svoje stanice kroz vrata, jer je brod bio strašno nagnut, ipak

se spasi kroz vidjelicu na palubu i odanle se dočepa velikoga koša. Tu mu se pruži strašan prizor. Brod prevrnut, jambori, križevi i jadra leže na vodi, samo se nekoliko ljudi spasi u snâst. Ali brod, koji se međjutim vodom napunio, ne osta dugo tako, nego se lagano podigne, zatim poče tonuti. Viscovich opaziv u pravi čas veliku opasnost, što je prijetila svim onim, koji bijahu u domaku vrtloga, što nastaje tonućem brodova, dovikne svojim ljudima jakim glasom, da se odaleče od broda i sam se odtisnu i odpliva.

Kad je brik izčeznuo pod valovima, nastojao je svaki, tko je mogao, da se održi na površini pomoćju plivajućih drvenih predmeta.

Viscovich sjećao se kašnje, da su u ono vrijeme, kad se odtisnuo od broda i zaplivaio, bili u njegovoj blizini oba kadeta (Seecadetten) i računovodja (Rechnungsführer).

Konsula Berksicha te mnogoga od častništva i momčadi DALMATA valjda je zatekla smrt u snu.

U tragičnom događaju, u kojem pogine toliko naših hrabrih mornara u izvršivanju svoje službe, spominjemo sa zadovoljstvom jedan sjajni

primjer rijedkog veleduša i samopregora. Bilo je to požrtvovno ponašanje mornara 2. reda (Matrosen II. Classe) Antuna Gregoria iz Chioggie. Neka o tom govori sâm poručnik c. k. m. (Linien-schiffs-Lieutenant) Viscovich, koji će najbolje pripovjedati, što se dogodilo, jer ima da svoj život zahvali hrabrome mornaru.

Viscovich navadja u svom izvještaju o spomenutom događaju slijedeće: Mornar Gregori držao se na jednom plivajućem podcu, kad opazi, da se njegov zapovjednik bori morem, plivajući bez ikakvog pomoćnog predmeta. Gregori ponudi zapovjedniku svoj podac, dočim se sam održi nekoliko sati na površini bez svake podpore, dok mu ne podje za rukom, da se opet dočepa kojeg drugog drvenog predmeta. Još nezadovoljan time, osta Gregori u blizini svoga zapovjednika sve dok nijesu bili spašeni, uvijek pripravan, da mu priskoči u pomoć.

Očajna borba za život trajala je 4 i pô sata, te se činilo nesretnim potopljenicima, da tom očajnom položaju ne ima ni kraja ni konca; mnogi je već našao smrt u valovima, pošto su mu sile obnemogle.

Tek oko 9 sati u jutro tog kobnog dana opaziše potopljenici, da jim se približava jedna jedrenjača sa jugo-istoka. Napeše već smalaksale sile, da poklicima obrate pozornost na se.

Kao da je providnost htjela spasiti potopljenike, osvane u dobar čas jonska ladja, tako zvani «Pielego» (mali trabakul) SAN DIONISIO pod zapovijed Dionizija Margaria iz Zanta, a nakrcat suhim groždjem, sapunom i octom. Margariju se činilo, da čuje neizvjestne poklike, kad je došao usrijed tijesna, nu ni on kao ni u snâst odaslani mornari ne mogahu razabrati, od koje strane da ti poklici dolaze, kojih se međjutim nije više niti čulo. Za svaki slučaj izkrmi brodom prama otoku Puntaduri, kako je sam kašnje kazivao.

Po prilici četvrt sata kašnje čuje Margari opet poklike i opazi sad pred sobom na drvenim predmetima plivajuće ljude — potopljenike brika DALMATA. Pokuša najprije da jim dobaci konope, ali opaziv da je nekoliko ljudi odmah potonulo, čim ostaviše plivajuće drvo, spusti čamac u more, da ih ovim spasi.

Preživjelo je potonuli brod DALMATO u svem 7 osoba i to: Zapovjednik (Commandant), računovodja (Rechnungsführer), mornari 1. reda (Matrosen I. Classe) Stjepan Varagnolo, Niko Voccativo i Marko Sussi, mornar 2. reda (Matrose II. Classe) Antun Gregori i sluga unesrećenog konsula Antun Salvagna.

Odvažni brodovodja jonske ladje trsio se, da pruži spašenim ljudima svu moguću njegu i brižljivost.

Tek nakon 6 sati pošlo je za rukom oživjeti obnemogle ljude. Medjutim nastavi jonska ladja svoj put i prispije dne 25. svibnja u Trst, pošto se je prije svrnula u San Pietro dei Nembi, gdje se nalazila usidrena c. k. penica ASPIDE. U Trstu naloži lučka oblast brodovodji, da mora sa svojom ladjom i potopljenicima u kvaranteni ostaniti, jer dolaze sa okuženog Istoka. Nu posredovanjem pomorskog zapovjedništva bila je kvarantena ipak skoro dignuta, radi bijednoga stanja spašenih ljudi, kao i za to, da se može čim brže provesti iztragu.

Provedena iztraga pronašla je, da je brik DALMATO potonuo navlastito s razloga, što je imao

previsoku snâst, usljed česa mu je manjkala potrebita stabilnost.

Premda je DALMATO u dubokoj vodi potonuo (60 do 70 metara), ipak podje pomorskoj upravi za rukom, da ga podigne vlastitim sredstvima. Dignutu brodsku podrtinu odvedoše u luku Jazi (porto Manzo) na otoku Meladi, gdje je privremeno i ostala.

Za srčano djelo, kojim je mornar (Matrose) Gregori polučio, da je njegov zapovjednik živ ostao, dobio je isti u znak previšnjeg priznanja za ovaj plemeniti čin s cesarskim riješenjem 15. rujna g. 1820. malu zlatnu građansku počastnu kolajnu s kopčom i privezaljkom. Nadalje blagoizvoljelo je Nj. Veličanstvo odrediti, da se izplati Gregoriju doplatak u iznosu njegove tadašnje mjesečne plaće od 8 fr., kao da je dobio zlatnu kolajnu za hrabrost, i da se taj doplatak izplati po propisima, što obстоје glede izplaćivanja doplataka za kolajnu hrabrosti.

Ovu kolajnu uručiše Gregoriju uz posebnu svečanost, koja je bila tim velebnija, što se takovo odlikovanje još nije dogodilo u Mljecima iz sličnih uzroka

Iz naredaba, što ih je izdala dalmatinska vlada, potaknuta od pomorskog zapovjedništva prigodom nesreće brika DALMATA, glede vladanja primoraca kod spasavanja ljudi, a osobito dogodjajem, što je sud kaznio radi dokazanog nehajstva prama utopljenicima dva stanovnika otoka Melade, koji su se desili nedaleko potonulog broda, dalo bi se zaključiti, da je jedan dio momčadi pokušao, da se spasi plivajuć prama otoku Meladi, dočim je drugi dio sa svojim zapovjednikom plivao prama otoku Puntaduri.

Ali Viscovich u svom izvještaju o kobnom događaju ne navadja ništa o bezćutnom vladanju dvaju Meladanina, što bi sjegurno bio učinio, da je bio očevidecem takvog postupanja.

Poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Viscovich posvetio je samostanu Madonna del Scarpello na istoimenom ostrvu nasuprot Perasta sliku prikazujuću potonuće brika DALMATA, izpuniv tako pobožni svoj zavjet. Ova kao i druge slične slike mogu se još dandanas u samostanu vidjeti.

1820—1822.

Putovanje fregate Nj. V. Karoline u Kinu.

Koncem svibnja g. 1820. dobi c. k. pomorski arsenal u Mljetcima nalog, da pospješi naoružanje fregate KAROLINE, koja je bila izabrana, da odveze u Kanton za Kinu i istočnu Indiju odredjenog c. k. generalnog konsula de Watts, te da ujedno ukrca 4000 centi živog srebra. Putem imao je brod da u Gibraltaru ukrca za cesarsko-brazilijanski dvor imenovanog poklisara baruna Stürmera sa gospodjom i služinčadi, te da ih odveze u Rio de Janeiro.

Za zapovjednika KAROLINE odrediše podpukovnika (kapetana c. k. m. 2. reda [Schiffscapitän II. Classe]) Serafina pl. Pötlä, za prvog častnika fregatskog poručnika (poručnika c. k. m. 2. reda [Linien-schiffs-Lieutenant II. Cl.]) Ghegu.

Nadalje bijahu na brodu: dva pomorska častnika (Seeofficiere), 1 računovodja (Rechnungsführer), 1 kapelan, 2 ranarnika (Wundärzte) i 4 pomorska kadeta (Seecadetten). U potonje ubrajalo se i mornara ex propriis Mayerhoffera koji je bio veoma vješt crtanju položaja i posebno izvježban u izmjerivanju.

Pomorsko nadzapovjedništvo u Mljetcima dobi od dvorskog ratnog vijeća naputak, da za KAROLINU izabere izkusne i odvažne, a po mogućnosti i takove ljude, koji su već bili na kojoj ekspediciji u onim krajevima, te bar donekle znadu portugizki govoriti.

Momčad je brojila 79 ljudi, i to: 1 vodja (Bootsmann), 1 podvodja (Unterbootsmann), 1 stražarnik (Maat), 3 četvornika (Quartiermeister), 4 kormilara (Steuerleute), 5 čopornika (Marsgasten), 36 mornara 1. i 2. reda (Matrosen I. und II. Classe), 6 pomorskih mladića (Schiffsjungen), 9 pomorskih pješaka (Marine-Infanteristen); napose bio je po jedan jedrar (Segelmacher), bačvar (Böttcher), šuperar (Kalfaterer), stolar (Tischler), kuhar (Koch); nadalje 1 vodja topčija (Geschützmeister), 1 nadglednik (Profoss), 1 podčastnik oružnik (Waffenunterofficier) i 5 sluga (Diener).

Osim toga ukrcaše se na KAROLINU c. k. perovodja primorske vlade barun Schimelpfening i prisežni c. k. trgovački povjerenik Ignjat Wickerhauser, da nadziru ukrcato živo srebro u vrijednosti od 440.000 forinti u srebru, te da ga prodaju u Kantonu za gotov novac, dobre mjenice ili robu, po posebnoj njima uručenoj instrukciji (naputku).

Pa kako je ratni brod KAROLINA u opremne (transportne) svrhe putovao, zadobi po običaju tadašnjeg vremena naziv «Flutte», što se moralo izrično po višoj zapovjedi navesti u izpravama broda.

Obširni i potanki naputci za putovanje, što ih je dobio zapovjednik pl Pörtl od dvorskog ratnog vijeća i od pomorskog nadzapovjedništva, bili su u koječem značajni za tadašnja vremena. Obširni sadržaj instrukcije dokazuje, da su odlučujući čimbenici uložili svu snagu, da ta misija podpuno uspije, znajući, da je KAROLINA prvi austrijski ratni brod, koji putuje u Kinu. Sva stečena iskustva mornarica inih država na putovanjima pod različitim podnebjem bijahu unešena u ovoj instrukciji. Istož ne bijahu sadržajem samo

pravila za brodarstvo, nego i naredbe za očuvanje zdravlja, da se tim po mogućnosti obezbijedi brod i momčad od svake pogibelji.

Polag te instrukcije morala je KAROLINA, pošto je dovršila naoružanje te ukrcala sav tovar živog srebra, da odjedri iz Trsta u Gibraltar, pak, ukrcav tamo poklisara, dva pilota i podkonsula Godarda, da nastavi svoj put u Rio de Janeiro.

Zapovjedniku pl. Pötlu naložiše osim toga, da, ukrcav živež i vodu u Rio de Janeiro, prosljedi putovanje najprije k rtu Dobre Nade, onda u Kanton, prolazeć Sundajskim tijesnom. U Kantonu može ostati do tri mjeseca, a bilo mu se povratiti istim putem, kojim je došao; nu bijaše mu ipak dozvoljeno, da se svrne, mjesto u Rio de Janeiro, na otok Ascension *«tako ležec između 6.º i 7.º južne geografske širine»*, da se tamo obskrbi sa kornjačama, *«kojih meso i juha da veoma povoljno djeluju proti škorbutu»*. Glede zdravstva dobio je zapovjednik najtočnije naputke; tako je bilo među inim odredjeno, da svaki momak dobije dvostruku odjeću i trostruku rubeninu, radi dalekog puta i boravka u tropičnim

krajevima, gdje se je moralo osobito strogo na to paziti, da ljudi ne spavaju u mokrim odjećama. Osim toga bilo je naredjeno, da u Gibraltaru dobije svaki još dvije vunene košulje i slamnati šešir. Strogo je bilo zabranjeno, pobijeliti vapnom prostorije broda, dočim je bilo propisano, da se često očisti dno i opetovano izkadi cijeli brod, *«da se — kao što inštrukcija doslovce glasi — prepriječi zarazina»*. U svrhu kadjenja bilo je preporučeno, upotrebljavati ocat, te ga polijevati na razžarene crijepove ili na kamen. Radi jela kaže instrukcija, da ljudi moraju dobiti na tri dana u sedmici posoljenu govedinu, na tri dana posoljenu svinjetinu, a na jedan dan da moraju strogo postiti. U lukama da jim se mora svakako dati svježijeg živeža; loviti ribe bilo je dozvoljeno, nu pri tom, osobito blizu pruda koralja, da se oprezno postupi, *«jer su ribe radi progutanih stvari često otrovne»*. U sumnjivim slučajevima ne smije se nikako propustiti pokušaj sa srebrnim novcem.

Krcatom pritegom ostavi KAROLINA dne 15. srpnja 1820. Mljetke, udari malo zatim na jedan prud u tijesnu della Rochetta, gdje je

čekala, dok ju plima ne podigne, pak nastavi onda svoj put u Trst. Obsežne pripreve za putovanje, proračunano na 18 mjeseci, te sjegurno zamatanje i slaganje živog srebra, prisiliše zapovjednika, da ostane dulje u Tršćanskoj luci, nego li je prvotno bilo naumljeno. Generalni konsul de Watts bijaše za to, da se čim prije odputuje, dočim se pl. Pörtl uztrčavao to učiniti, jer da je tovar preduboko naslagan, proti čemu je i prosvjedovao. Nu prije još, nego što bijaše taj spor riješen, dodje zapovijed, da brod bezodvlačno odputuje. Tako upotrebi pl. Pörtl duvajući sjevero-istočni vjetrić, da 11. rujna razapne jadra i krene na put.

Kad je KAROLINA prošla južni dio jadranskog mora, duvao je jak vjetar sa sjevera, pri kom se brod toli silno valjao, da je izgubio veliki košnjak. Blizu Tunisa dao je zapovjednik nategnuti košno oputo. Pokazalo se, da je ta opreznost bila veoma nužna, jer kad ne bi to bio učinio, bila bi fregata u velikoj opasnosti, da silnim valjanjem i srtanjem izgubi nastavke u jakom vihoru, koji je malo zatim duvao sa sjevero-istoka. Valovi, što nahrupiše na brod,

oštetiše djelomice i tovar, premda su — izvješćuje pl. Pörtl — *«luknje bile kod ove meteorološki eksplozije zabile smolastim pokrivačama»*.

Poslije devetnaestdnevnog putovanja usidri se KAROLINA u Gibraltaru. Kratki boravak na radi upotrebiše, da ukrcaju već spomenute osobe, živež i ini materijal.

Na putu iz Trsta u Gibraltar opazi zapovjednik, da fregata, ovako nakrcata, nije kadra, u nepovoljnim prilikama odoljevati moru; s pravom je on to pripisao nevještom naslaganju živog srebra. Dao je zato tovar iznovice naslagati i tek kada bijaše taj tegotni posao dovršen, mogla je KAROLINA nastaviti putovanje u Rio de Janeiro. Iz ove luke odjedri brod u Kapsku, gdje prispije 15. veljače 1821. Na ovom putu umre barun Schimelpfening na kratelju sličnoj bolesti, po svoj prilici na žutici, pošto je samo dva dana bolovao. Njegovu lješinu spustiše u more na 30° 2' južne geografske širine i 40° 38' zapadne geografske duljine od Beča.

Dne 23. veljače ostavi KAROLINA Kapsku, ugleda poslije 68dnevne plovitbe otok Christmas, prodje Sundajskim tijesnom i uljeze 11. lipnja u

Bataviju, gdje osta samo četiri dana. Jedva što fregata ostavi ovu luku, pokaza se kratelj na brodu, okuživ malo po malo oba liječnika, zapovjednika i 42 mornara, od kojih 20 pogine.

O buknulom kratelju izvesti podpukovnik (Oberstlieutenant) pl. Pötl dne 2. srpnja iz Singapora, da se je pri dolazku u Bataviji popitao za zdravstvene odnošaje na otoku, a rekoše mu, da je kratelj prestao u puku prije tri tjedna. Ako je ta vijest bila i utješljiva, ipak je pl. Pötl odredio, da se s kopnom samo toliko obći, koliko je neobhodno nužno, a poprimio je i ine shodne mjere, da mu se brod ne okuži.

Dne 17. lipnja — KAROLINA je uprav jedrila Bankajskim tijesnom — oboji više ljudi uz sumljive pojave i naskoro je bio zapovjednik uvjeren, da je to kratelj. Premda su bile odmah poprimitljene sve shodne mjere, da se bolest ne proširi, ipak podlegoše već nakon petsatnog bolovanja dvorski vrtlar Nj. Veličanstva, gospodin Bums, kao i privatni kuhar zapovjednika, gospodin Munié, oba, jer su uslijed svoga zvanja morali često s kopnom obćiti. Od 18. do 20. lipnja podlegne drugih 18 ljudi i to: mornari 1. reda

(Matrosen I. Classe) Joso Scorza, Dominik Scudolaro, Joso Stirbock, Toma Grubisich, Antun Galvani i Andrija Miani; mornari 2. reda (Matrosen II. Classe) Ljudevit Mestre, Dominik Susich, Ivan Schiavon i Petar Vernier; kormilari (Steuer-männer) Antun Zonchi i Dominik Monaco; pomorski pješak (Marine-Infanterist) Petar Guisson; čopornik (Marsgast) Mate Marisich; stolar (Tischler) Joso Ponti; puškar (Büchsenmacher) Ivan Perosa; bačvar (Böttcher) Ivan Lanfritti i mladić (Schiffs-junge) Antun Gerbis. Dne 20. i 21. lipnja oboliše podpukovnik (Oberstlieutenant) pl. Pörtl i oba ranarnika (Chirurgen) Heen i Rossi od kratelja — nu uza sve to izvješćuje zapovjednik, da bijahu na brodu početkom mjeseca srpnja samo tri bolesnika i da se već i ovi oporavljaju.

Dne 27. lipnja stigne fregata sretno u Singapore, gdje bijaše ne samo s velikim gostoljubljem primljena, nego i bolestna momčad od vještog liječnika istočno-indijskog društva sa požrtvovnošću njegovana.

Pörtl nije mogao dosta pohvaliti susretljivost zapovjednika englezke posade, pukovnika (Oberst) Farquahra; osobito je izticao zasluge englezkoga

lječnika Montgomery, koji nije samo obavljao službu oboljelih lječnika na brodu KAROLINA, nego je i obskrbio ljekarnu na brodu lijekovima, potrebitim za bolesnike krateljem okužene: skočevim uljem, opiumom i kamforom.

U svom izvještaju na dvorsko ratno vijeće spominje zapovjednik pohvalno ponašanje one momčadi, koja nebijaše zaražena krateljem, te koja je uz napornu svoju mornarsku službu te uz teške prilike u Bankajskom tijesnu, još njegovala bolestne i umiruće osobe na brodu. Pörtl javlja o tom:

«Nitko nije spavao, nitko nije mogao da jede. Bez prestanka smo kadili brod, sad borovicom, sad octom, sad mokrim puščanim prahom, sad opet katranom. Svi su se namazali katranom od pete do glave, košulje su također namazali. Po nalogu liječnika bacismo mrtve u brandama s utegom u more. Isto tako bacismo u more sve lijepe inozemske ptice, što ih imadosmo u velikom broju na brodu. Tako je bilo i s patkama, kupljenim u Bataviji. Častnici su žrtvovali svoju zalihu Ciparskog vina, ja svoj Bordeaux, da se njime okrijepe bolestni ljudi; u ostalom činili su tobožnji

zdravi ljudi sve, što je bilo potrebito, da se spasi ona 22 bolesnika, prem se zdravi ljudi nijesu mnogo razlikovali od bolesnika.»

Cijeneć zasluge pojedinih osoba prigodom pošasti na KAROLINI blagoizvoljelo je Nj. Veličanstvo podijeliti:

Pomorskom kapelanu (Marinekaplan) Ramljaku, komu pripadaše po jednoglasnom svjedočanstvu častnika i momčadi najveća zasluga, jer je osim svoje svećeničke dužnosti obavljao i službu liječnika i bolestničara, te liječniku Rossiu veliku, a podliječniku (Unterarzt) Heenu malu počastnu zlatnu kolajnu s kopčom i privezaljkom. Nadalje dobiše: kapral (Corporal) Piolante dar od 100 forinti, vojnici (Gemeine) Moretto, Russi, Zamboni, mornari (Matrosen) Belarin, Voltolini i Vechiardo, svaki dar od 50 forinti. Izim toga bi izrečeno svoj momčadi KAROLINE previšnje priznanje.

Dne 10. srpnja odjedri pl Pörtl iz Singapura i usidri KAROLINU, poslije povoljne plovitbe u monsunu, u Makau. Proti svakom očekivanju naišao je ovdje zapovjednik na zapreke radi nepriznanja austrijske narodnosti sa strane kinezkih

oblasti, koje nijesu htjele dopustiti, da fregata prolazi kroz tijesnac Tigris u Whampoa, odnosno u Kanton. Povod ovoj zaprijeti našao je kineski mandarin u različitosti austrijskih zastavâ, jer se na KAROLINI vijala crljeno-bijelo-crljena ratna zastava, dočim su austrijski trgovački brodovi prije imali žutu zastavu s dvoglavim cesarskim orlom. Pošto kineske oblasti ne htjedoše da popuste, bio je pl. Pörtl prisiljen, da odplovi k otoku Lin-tin i da tamo potraži posredovanje portugizkog poklisara. Nu ni ovaj nije mogao sklonuti konservativnog mandarina, da pripozna fregatu kao austrijski brod, dapače se je portugizki dostojanstvenik izrazio, da bi bilo uzaludno, odvrćati Kineze od već prihvaćenog mnijenja, ako KAROLINA ne podigne zastavu sa cesarskim orlom, i to onakovim, kakav je utisnut na državnom pečatu; zastava može pri tom biti crljeno-bijelo-crljena kao sada, ili žuta kao prije g. 1786. KAROLINA osta do 25. kolovoza u Lin-tinu, a da nije obćila s kopnom.

Kad se podpukovnik (Oberstlieutenant) plemeniti Pörtl osvjedočio, da ne može postići svoju svrhu dalnjim dogovaranjem ili oklijevanjem,

dosjeti se sredstvu, kojim je podpuno udovoljio zahtjevima kinezkih oblasti, a da nije niti najmanje promijenio znak vojne zastave. Dao je naime na jednom crljeno-bijelo-crljenom signalu prišiti grb cesarskog dvoglavog orla te je podigao ovaj za Kineze odredjeni znak na držalu izpod c. kr. zastave. Pošto su mandarinini sad strogo izpitivali izvještene nove narodne znakove, pak pronašli, da dvoglavi orao odgovara onom utisnutom na državnom pečatu, dozvoliše zapovjedniku, da dalje putuje. KAROLINA odjedri i usidri se u Whampou blizu Kantona dne 28. kolovoza 1821., dakle mal ne godinu dana iza započete misije.

O postupanju podpukovnika (Oberstlieutenant) pl. Pöltla u stvari zastave piše pomorsko nadzapovjedništvo u svom izvještaju na dvorsko ratno vijeće doslovce:

Ponašanje zapovjednika KAROLINE u svakom je pogledu pohvalno; njegove shodne odredbe u raznim nezgodama i nesrećama, koje su zadesile njegov brod, dokazuju, da je on izkusan i neustrašiv vojnik i pomorac, a nema dvojbe, da je podpuno izvršio njemu povjerenu zadaću

Nadalje je pl. Pörtl u postupanju s kinezkim mandarinima posvjedočio, da umije mirnim i dostojanstvenim načinom nadvladati i najveće zaprijeke, koje mu stavi na put puk u svojoj okorjeloj privrženosti starim predajama, čime malo da nije radi malenkosti bilo osujećeno za državu skupo ali važno poduzeće, skopčano s velikim mukama.

Neobhodna nužda, u kojoj se je nalazio zapovjednik KAROLINE, da u Kini potvrdi valjanost svog poslanstva prividnom promjenom austrijske zastave, dokaz je, koliko je Kina štovala grb sa cesarskim dvoglavim orlom.

Poslije sretno dovršenog poslanstva uputi se podpukovnik (Oberstlieutenant) pl. Pörtl na povratak, ali ne bijaše mu sudjeno, da ikada više vidi svoju domovinu. Umre, po svoj prilici od posljedica one podmukle bolesti, koja ga je napala, kad je ostavio Bataviju. U jednom izvještaju kaže pl. Pörtl: *«Mene samoga uhvatio je neočekivani gost uzprkos upotrebljenim pomoćnim sredstvima, a fregatski poručnik (Fregattenlieutenant) Ghega dostojno me je zastupao.»*

Ghega, koji je KAROLINU doveo natrag u domovinu, postane radi svojih zasluga izvan reda poručnikom 1. reda c. kr. m. (Linienschiffs-Lieutenant 1. Classe).

1822

12. studenoga.

Kako je grom udario u fregatu Nj. V. Lipsiju.

Rijedki su prirodni pojavi, da udari grom u brod, jer morska voda, kao razmjerno dobar vodič munjine, upliva skoro jednakom jakosti na grom kao i sam brod. Dandanas, gdje su jambori brodova providjeni munjovodima, što odvajaju munju u more, neima redovito skoro nikakove opasnosti niti za ljude, niti za brod, ako i grom udari u jambor. Odkad postoje željezni brodovi, umanjili su se u obće udarci groma na njima, jer se električne struje u kovini brzo izjednače i po tom se ne može nagomilati oveća električna sila na pojedinim mjestima.

Drugčije je bilo u prijašnja vremena, kad Franklinov blagotvorni izum još nije bio uveden

na brodovima. Takav udarac groma, koji mal
da nije upropastio krasan brod, desi se g. 1822.
na fregati LIPSIJ.

Dne 12. studenoga iste godine nalazila se
spomenuta fregata na putu iz Missolunghia u
Trst. Krepkim istočno-sjevero-istočnim vjetrom
jedrio je brod hitro zapadnim pravcem. U po
sata po podne nastane ružno vrijeme sa jakom
kišom i gustom maglom, a obzorje postalo je
tako tmurno, da se nije moglo vidjeti bližnjeg kraja.
Velikom pomnjom nastojahu oko toga, da spaze
sa broda pogibeljne grebene Chiarenze te nizki
južni rt otoka Kefalonije, da se na njima brod
ne nasuče. Iznebuha udari grom u veliki jambor,
razmrska vršak, projuri uz jambor dole, preskoči
zatim porub, proslijedi svoj put uzduž trakca i
prodre kroz toparnicu u bateriju i u podkrov,
gdje se napokon izgubi u jednoj sa kartačama
napunjenoj škrinji, ležećoj medju sisaljkama.
Više drvenih trijesaka, nekoje 4 do 5 stopa
duge, palo je sa velikog jambora na palubu.

Zapovjednik, kapetan c. k. m. (Linienschiffs-
Capitän) Accurti, nalazeći se onaj čas na kasaru,
posla odmah jednog častnika u podpalubje, koje

bijaše puno gustog sumpornog dima, a odredi, da se nekoliko ljudi uzpne na veliki jambor, odklen se čulo pozivati u pomoć sa strane onih osam mornara, što su malo prije išli u snast, da zatvore veliku vršnjaču. Od ovih mornara bio je topnik 1. reda (Matrosen-Kanonier I. Classe) Ivan Stochich od groma ubijen, mornari 1. reda (Matrosen I. Classe) Ivan Lombardi i Ivan Marija Vatta gromom teško ošinuti, ali su još živi, čopornici (Marsgasten) Cesar Capelli . i Antun Olivieri, mornari 1. reda (Matrosen I. Classe) Antun Radan, Martin Russich i Vicko Capanna teško ozljedjeni. S velikom oprežnošću spustiše s tegačom teško ozljedjene mornare na palubu i odnesoše ih u bolnicu broda, gdje su mornari (Matrosen) Ivan Lombardi i Ivan Marija Vatta naskoro umrli, dočim su ostali ranjeni mornari ozdravili.

Radi ove nezgode morao je zapovjednik pristati u Zanti, da pomno izvidi i popravi pretrpljene brodske štete, te da i mrtve zakopa. Poslije pomnog izvidjanja broda u Zanti ustanovilo se, da je veliko deblo samo malo oštećeno. Nastavak ostao je čitav, dočim je vršak bio

tako oštećen, da su ga morali izmjeniti. Iz obavljenog iztraživanja moglo se je zaključiti, da je strijela išla od jabuke na vrhu jambora uzduž vrška do glavine, za čas ostavila vršak, onda, privučena mjedenim okovom na kolašcu za vršni podigač, opet stigla po drugi put vršak, kog je sada sasvim razkomadala. Veliki nastavak osta neoštećen, kovine velikog debela opet privuku strijelu, koja ipak ovdje nije napravila nikakove štete.

U podpalubju nije grom ništa ošteti, samo je probo koricu i lit jedne sablje čudnovatim načinom a ostavio tragove osobitog oblika na nekim kartačama. Bila je velika sreća, da se je strijela baš ugasila, kad se je bila približila prednjemu i stražnjemu skladištu strijeliva.

Na svršetku svog izvještaja iztiče kapetan c. k. m. (Linienschiffs-Capitän) Accurti, da su se kod ove nezgode, koja je mogla za fregatu svršiti katastrofom, i častništvo i sva momčad izkazali vrlo disciplinirani i hladnokrvni.

Puki slučaj htjede, da je grom, kratko vrijeme iza ove nesreće, udario na večer 23. rujna 1823. u prveni jambor gočlete Nj. V. AUREORE,

koja je kao ladja poštarica bila na putu iz Trsta u Krf. U toj nezgodi onesvjestiše se četiri momka, prveno deblo bilo je lahko oštećeno, a prveni vršak morali su izmjeniti, dočim druge štete srećom nije bilo.

1821 — 1830.

Djelatnost austrijske ratne mornarice za
vrijeme grčkog rata za slobodu.

Postankom grčkog rata za slobodu g. 1821. bili su interesi austrijskih trgovaca i brodovlastnika u većoj pogibelji nego li trgovački interesi svih ostalih država. Ne samo da je veliki dio prometa između Istoka i Europe bio u našim rukama i taj promet, u koliko je bio određen za srednju Europu, prešao na Trst i dalje tako zvanom Bečkom cestom, nego su ponajviše austrijski brodovi prevažali dotičnu robu. Da su i stranci povjeroili trgovačku robu radije našim brodovima nego drugima, imalo je, neobazirući se na tadanje trgovačke odnose, svoj razlog u tome, što su austrijski brodovi

bili osobite kakvoće, kapetani povjerljivi i čedni, a dalmatinski mornari veoma sposobni.

Da se je Austrija tada u sporu medju Turskom i Grčkom priključila otvoreno jednoj stranci, ne bi se samo bila odrekla koristi, nego bi i izazvala u Europi metež, koji bi bio europskim narodima u tadanjim političkim prilikama zadao težki udarac, buduć se njima i onako jošte ne bijahu zacijelile rane Napoleonskih ratova. Austrijskom državnom kancelaru, knezu Metternichu, koji je bio kao čovjek naklon slobodnom pokretu Grčke, ipak nije u takovim okolnostima preostalo drugo, nego da se drži posve nepristrano i da upotrebi sav svoj diplomatski upliv, da se ne bi pokret sa balkanskog poluotoka proširio i u srednju Europu.

Odnosaji, što su vladali u Grčkoj prije prevrata, baš nijesu bili onakovi, kako ih opisuju nekoji povjestničari iz ljubavi napram Grcima. Turska vlada nije bila stalna u svom vladanju, sad je postupala jako okrutno, sad opet bila je posve nehajna, a upravo radi ovog nehaja došli su stanovnici nekih predjela Grčke do znatnog bogatstva, buduć bijaše procvata i trgovina.

Takovi su bili odnošaji na otocima Hydri, Spétsaiu i Psari, gdje je bilo nagomilano toliko blaga, da su si stanovnici priuštiti razkoš dosta jakog ratnog brodovlja, da tim štite svoju trgovinu. Nu ovo brodovlje se nije ograničilo samo na boj s Turcima za vrijeme prevrata, nego je i podupiralo grčke gusare u njihovim navalama na strane trgovačke brodove, dapače su i sami ovi brodovi kad i kad učestvovali kod takovih zlotvornih poduzeća. Austrija i ostale europske države mogle su doduše lahko kazniti prevratnu Grčku radi takovih nasilja, ali to bi značilo, umješati se u spor, čemu su sve vlasti po što po to htjele izbjeći.

U zaštiti trgovine morala je dakle Austrija i u onim slučajevima, gdje bi, po mnijenju austrijskog zastupnika, nasilni čini više odgovarali svrsi, ograničiti se na samo diplomatsko djelovanje. To ipak nije niti najmanje smetalo, da su austrijski ratni brodovi išli uzastopce za grčkim gusarima, ter, gdje god su mogli, osvetili se dotičnim zlotvorima, koji bi napali naše trgovačke brodove.

Djelatnost austrijskih ratnih brodova za vrijeme grčkog pokreta trajala je devet godina, a puna je častnih epizoda za našu mornaricu; u ovom kao i u slijedećem odsjeku navadjamo nekoliko takovih slučajeva, da budu sačuvani za potomstvo.

Dogodjaj sa Meropom.

Dne 22. listopada 1822. bili su usidreni u tijesnu izmedju otoka Ithake i akarnanianske obale austrijski škuner *MEROPE*, kapetan Jerko Ivanović, i još jedan austrijski trgovački brod, zapovjedan od kapetana Marka Lukovića. *MEROPE* bio je nakrcat suhim južnim voćem za Trst. Kapetan Ivanović htio je još ostati na Istoku, za to proda svoj tovar drugu Lukoviću, od koga primi brašna i dvopeke, da ih u Grčkoj proda. Na večer je bilo ovo prekrcanje robe dovršeno, a Luković ostavi sidrište, da plovi u Trst. I Ivanović je mislio poći na put, te posla slijedećeg jutra veliki čamac na kraj, da donese balvane, čim je htio pritežiti svoj brod. Malo za tim dodju na brod dva Grka iz Kefalonije i jedan čovjek, koji se izdavao za Austrijanca,

tobože, da posjeti zapovjednika. Pridošli ljudi ručahu sa kapetanom, odoše za tim na kraj, ali se povrate oružani i sa nekolicinom ljudi pojačani opet na MEROPU, gdje ubiše kapetana, vodju i jednoga mornara, te si prisvojiše brod.

Kad su mornari MEROPE, zaposleni na kopnu ukrcanjem pritega, čuli pucati na brodu, htjeli su priskočiti u pomoć svome kapetanu, ali su bili u tom prepriječeni po proti Papapuoli vodjenim gusarskim čamcem, koji je na neoružane ljude sipao vatru iz pušaka. Pošto je bio pisar, kapetanov brat, ubijen te jedan mornar, imenom Matković, teško ranjen, pobjegoše ostala tri mornara sa Matkovićem u goru i prispješe slijedećeg dana u Missolunghi, gdje se prikazaše kod tobožnjeg austrijskog konsularnog agenta Marizze. Ovaj Marizza bijaše prije samo francuzki konzul, tek kad su iza nastalog prevrata zastupnici ostalih država ostavili Missolunghi, prisvoji si njihove poslove te se gradio konzulom svih država, upotrebiv priliku, da se pod plaštem dostojanstvenika obogati zulumčarskim načinom. On primi dakle vrlo zlo pobjegle mornare, koji tražiše u njega zaštitu, dapače ih dade zatvoriti.

Medjutim si jedan gusar, Niko Scinto, rodom Genuježanin, a bivši na jednom brodu pod grčkom zastavom, prisvoji MEROPU i pošto ga je iznovice opljačkao, odvede škuner u Missolunghi, gdje ga preda Marizzi. Na MEROPU zaostali mornari bili su po nalogu Marizze ondje zatvoreni u tamnicu, a kad zahtjevahu, da budu odvedeni u Zante, dadoše im okove oko vrata.

Prvi austrijski dostojanstvenik, koji sazna za ova sramotna djela Marizze, bio je u Zanti za Moreju namješteni generalni konzul, gospodin Zen. On posla u Zanti nalazećeg se c. k. podkonsula za Missolunghi u ovo mjesto s nalogom, da zahtjeva izručenje škunera i ugrabljenih stvari, kao i oslobodjenje uapšenih mornara.

Marizza nije samo osujetio nakane c. k. podkonsula, nego je i izhodio zapovijed kod tako zvane vlade u Missolunghiu, da ovaj austrijski dostojanstvenik odmah ostavi grad, buduć da nije prijatelj Grcima. Austrijski mornari bili su poslani na MEROPU i Marizza dao je na škuneru podignuti ostentativno i sa sjajem francuzku zastavu.

Kad je međjutim jedan mornar htio, da izmjeni francuzku zastavu sa austrijskom, izpali na njega nećak Marizze, svojim stricem potaknut, hitac, koji srećom nije pogodio. U obće bili su Austrijanci na brodu uvijek u pogibelji života, jer su im Grci neprestance prijetili smrću.

Dne 28. listopada ukrca se Marizza sa obitelji i cijelom svojtom na MEROPU, gdje se namjesti kao u svojoj kući, smatrajuć brod, na kom se vijala francuzka zastava, vlastitom svojinom. Radi toga posla mu francuzki konsul u Zanti oštar dopis, ali bez uspjeha.

Nu poslovice, koja veli, da zločinci srću ćoravi u propast, obistini se i kod Marizze. Za njegova sramotna djela sazna i c. k. vlada, koja nije oklijevala, da kazni zločinca.

Dne 7. studenoga prispije zapovjednik austrijske eskadre, nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) marquis Paulucci, na fregati LIPSIJI u Zantsku radu, ukrca ondje generalnog konsula Zena, njegovog kancelara i jednog pilota te odplovi jutrom 10. studenoga u Missolunghi. Istu večer došla je LIPSIJA blizu grada, ali se morala usidriti na 4 milje od njega, jer plitko dno nije

dopuštalo, da se više približi. Sa LIPSIJE nije se moglo spaziti MEROPU, nu nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Paulucci bio je točno upućen, gdje u luci da leži ovaj brod, i znao je nadalje, da se brod nalazi na dohvat topova tamošnje tvrđave. Da oslobodi MEROPU, dao je nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) sastaviti na LIPSJI ekspediciju trih oružanih čamaca. Zapovjedništvo ove ekspedicije preuzme poručnik c. k. m. (Linien-schiffs-Lieutenant) Korner, a dodjeliše mu zastavnika c. k. m. (Linien-schiffs-Fähnrich) Soarda, koga ujedno odrediše za zapovjednika MEROPE.

Čamci ostaviše fregatu oko 5 sati na večer, a bili su u 6 sati u jutru slijedećeg dana tako blizu MEROPE, da su ga mogli sasma razpoznati. Na MEROPI boraveći ljudi nijesu na očigled opazili, da se sprema navala s čamcima; valjalo je dakle udesiti navalu tako, da se Grcima ne bi pružilo prilike, da sa kopna priteku u pomoć Marizziju i njegovim ortacima. Da se ne čuje veslanje, bila su vesla na mjestima, gdje počivaju u usjeklinama vesla, omotana jedreninom, a sami čamci su se prikućili u zadnjem trenutku jedan k drugomu, da se njihovi zapovjednici i tihim

glasom mogoše sporazumjeti. Tako se čamci približavahu krmi MEROPE, onda se porazdijeliše, a dva čamca s poručnikom c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Kornerom pristaše pod desnu stranu broda, dočim zastavnik c. k. m. (Linienschiffs-Fähnrich) Soardo učini isto na lijevoj strani broda s trećim čamcem. Sad se naši mornari popeše na porub MEROPE, te se spustiše na palubu, a da ih do tog časa nitko na MEROPi opazio nije. Tek stupivši napred susretoše nekoliko ljudi, koji su se htjeli opirati, nu brzo su bili svladani i bačeni kroz veliku luknju u podkrov, gdje bijahu ostali njihovi druzi. U isto vrijeme se pobrinuše naši mornari, da ne bi nitko pobjegao, skočiv u more. Kod svih luknja bile su postavljene oružane straže, koje imadjahu strogi nalog, da ustrijele svakoga, koji bi htio da ostavi dolnje prostorije broda.

Od stare momčadi MEROPE preostali mornari pridružiše se odmah k našim ljudima i sa njihovom pomoći uspjelo je svezati glavne zločince, t. j. Marizzu, njegovog nećaka i nekakvog Zambolia, tobožnjeg brodskog zapovjednika. Zatim spustiše na MEROPi sidro i odtegliše škuner

do fregate, kamo prispješe u 9 sati na večer. Onaj mornar, što je bio teško ranjen kod ukrcanja pritega od ortaka prote Papapuola, trebao je nužno lječničke pomoći, zato mu poslaše ranara LIPSIJE na MEROPU.

Slijedećeg jutra pokuša nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Paulucci, da odjedri s LIPSIJOM i MEROPOM u Zante, nu protivni jaki vjetar sa jugo-zapada prisili ga, da se povrati na svoje prijašnje sidrište. Malo kasnije dodje jedan častnik na brod LIPSIJE, da pozdravi zapovjednika eskadre u ime zapovjednika tvrđave Patrasa, koji bijaše ujedno i zapovjednikom tamo usidrenog turskog brodovlja.

Prije podne sastaviše na MEROPU imenik uapšenika, na broju ih 30. Među ovim se nalazio i već spomenuti Niko Scinto sa nekolicinom svojih ljudi, što su škuner odveli u Missolunghi. Ovi ljudi bili su preslušani, njihova izkazivanja stavljena u zapisnik, da mogu služiti podlogom odštete, koju su kanili zatražiti kod tadanje središnje grčke vlade u Naupliji. Sastavilo se nadalje našastar onih predmeta, što nijesu bili svojinom putnika. Kod Marizze, koji je bio odmah

poslije uapšenja pretražen, našlo se 34 talira, koje mu oduzeše i pohraniše u korist Ivanovićevih baštinka.

Jutrom 12. studenoga odplovi LIPSIJA s prikopčanim škunerom duvajućim krepkim istočno-sjevero-istočnim vjetrom u Zante, kamo prispije u 9 sati na večer.

Na žive preporuke zapovjednika austrijske eskadre dozvoli englezki namjestnik u Zantu, Sir Frederic Stowin, da se uapšenike u tamošnju bolnicu izkrca, a kasnije njima dozvoli, da mogu i ostati na jonskim otocima, premda bijahu većinom svi osobe, koje su bile izagnane sa otokâ radi zločestog ponašanja. Ovom blagom postupanju bi uzrok, što nijesu htjeli, da dopanu Turcima u šake, koji bi ih bili bez dvojbe pogubili.

Marizza, njegov nećak i Zamboli dakako nijesu bili pomilovani; odvedoše ih okovane na fregatu LIPSIJU, s kojom odputovaše u Trst, da budu tamo predani u tamnicu prizivnog sudišta.

Jedan dio brašna i dvopeka, što se nalazio na MEKOPI, bio je prodan u Zantu. Već spomenutog ranjenog mornara odnesoše u Zantsku

bolnicu, gdje ga je liječio ranar LIPSIJE, koji navlaš osta u Zanti. Momčad MEROPE bila je nadopunjena onom sa LIPSIJE.

Dne 17. studenoga odjedriše oba broda u Trst, kamo nakon povoljne plovitbe i brzo prispješe. Marizza i njegovi druzi bili su odsudjeni po prizivnom sudištu na mnogogodišnju tamnicu, dočim su baštinici umorenog kapetana Ivanovića dobili odštetu od grčke vlade, u koliko nijesu sredstva odsudjenika za to dostajala.

1824—1826.

Bitka sa gusarima i grčkim brodovima.

Tekom g. 1824. učestahu slučajevi, da su grčki ratni brodovi i grčke gusarske ladje pokušale napadati austrijske trgovačke brodove. Vlada prevratne Grčke pokaza premalo dobre volje, kad se radilo o tom, da dade zadovoljštinu za nasilna djela, počinjena sa strane svojih podanika.

Grci, osokoljeni uspjesima, koje je stekao admiral Kanaris kod Chiosa proti Turcima, kao i ostalim uspjelim zaskocima po moru, počеше izrabljivati pravo pretraživanja trgovačkih brodova u tolikoj mjeri, da neutralne vlasti nijesu mogle da to mirne duše dopuste; dapače su Grci često i griješili proti međunarodnom stožernom načelu «zastava štiti tovar», proglasiv ukrcatu robu, za

kojom su žudjeli, ratnim kontrebandom, te ju zaplijenili nepravednim načinom. Bilo je dapače i slučajeva, gdje je ponašanje grčkih brodova prama inostrancima sličilo ponašanju samih gusara kao jaje jajetu, onih gusara, koji su se od početka pokreta svakim danom umnažali a sve to više drzkimi postajali.

Privremena vlada prevratnika, koja se u događaju sa MEROPOM izvukla iz škripca i svalila svu krivnju na tako zvanu mjestnu oblast u Missolunghiju, ipak je nastojala s početka, da dade Austriji zadovoljštinu i odštetu za nasilna djela po moru, počinjena po svojim podanicima.

Nu ova dobra volja grčke privremene vlade presta, čim je c. k. eskadra bila umanjena u drugoj polovini g. 1824. na samo tri broda, na fregatu Nj. V. BELLONU i na škunere VIGILANTE i ARETUSU, te ovi ratni brodovi nijesu mogli više da prate mnogobrojne austrijske trgovačke ladje.

Prvi povod posredovanju dadoše stanovnici otoka Hydre, počiniv razna nasilna djela proti našim trgovačkim brodovima. Tadanji zapovjednik austrijske eskadre, kapetan c. k. m. (Linienschiffs-

Capitän) Accurti, odveze se s fregatom BELLONOM i s škunerom VIGILANTOM u Hydru s nakanom, da si silom prisvoji u luci kod pomorsko-zdravstvenog ureda privezanu brigantinu, naoružanu u otimačke svrhe. Kad se hvatao mrak, odoše dva oružana čamca, zapovjedana zastavnikom c. k. m. (Linien-schiffs-Fähnrich) Bujakovichem, proti brigantini, ali moradoše povratiti se na pô puta, jer je nastao iznebuha jak sjevero-istočnjak, koji malo kasnije fregatu i škuner prisili, da ostave svoje sidrište. Brodovi odploviše u Naupliju, gdje prispješe na 5.

Slijedećeg dana podje kapetan c. k. m. (Linien-schiffs-Capitän) Accurti k privremenoj grčkoj vladi, kojoj stajaše tada na čelu Kolettis, da riješi slijedeće još neriješeno pitanje: Mjeseca listopada g. 1824. otele su grčke gusarske ladje austrijsku brigantinu MINCIO, jer je bila nakrcata turskom robom. Zaplijeniv robu, bi doduše brod uz izplatu vozarine te odštetu u novcu za sve gubitke izručen kapetanu, nu ovo nije zadovoljilo austrijskog dostojanstvenika, koji smatraše svojom dužnošću, da pribavi i zadovoljštinu narodnoj zastavi, koju u ovom slučaju nijesu grčki podanici po međunarodnom pravu štovali.

Kolettis šepRTLjao je na sve načine i tako je Accurti bio prinužden upotrebiti silu, pošto je bio iztekao dvodneVni rok, a on povoljnog odgovora jošTe nije bio dobio.

Pred zidinama Nauplije ležaše grčki brod MISTIKO, naoružan u gusarske svrhe sa četiri topa; bješe naumljeno oteti silom taj brod kao zalog. Dne 8. u 6 sati večerom naoružaše u tu svrhu dva čamca BELLONE, zapovjedana zastavnikom c. k. m. (Linienschiffs-Fähnrich) Bujakovichem, komu bi dodjeljen pomorski kadet (Seecadet) Salvini. Ta ekspedicija prispIje u pō osam blizu MISTIKA. Momčad ovog broda bi svladana, nekoliko ljudi skoči u more, a ostali bili su zaslužnjeni i zatvoreni u podkrovu. Kod mjesečine opazila je ipak posada u Naupliji taj podhvat; izpalila je na navaljitelje nekoliko hitaca, a sipala vatru i iz pušaka na njih, tijekom bijahu ubijeni jedan mornar i jedan pomorski pješak (Marine-Infanterist).

Da se čim brže odaleče iz dohvata neprijateljskog pucanja, posjekoše mornari vez MISTIKA i odpeljaše ga s dvima čamcima k fregati, koja ležaše kod vjetrenjače u Naupliji.

Slijedećeg jutra izkrcaše zarobljenike s njihovim vlastitim stvarima na kopno u oružanoj barci, kojom zapovijedaše pionirski kadet (Pionnier-Cadet) Kudriaffsky. Grčki čopor na kopnu, koji je međjutim pucao na barku, morali su Austrijanci prije protjerati hitcem iz topa.

Oteti MISTIKO, pod zapovjedi pomorskog kadeta (Seecadet) Salvinija, ostavi zatim luku u pratnji fregate Nj. V. BELLONE, škunera VIGILANTA i netom iz Šmyrne pridošlog škunera ARETUSE, da krstari po Arhipelu.

Dne 12. susretoše izmedju Syre i Parosa sa deset topova oružanu gusarsku ladju, brigantinu KYMON, koju zgrabiše i na nju postaviše austrijske mornare, pošto je bila grčka momčad prekrcana na jednu rusku ladju. KYMON pripojiše sada pod zapovjedi zastavnika c. k. m. (Linien-schiffs-Fähnrich) Brunettia austrijskoj eskadri.

Dne 13., kad naši brodovi bijahu u tijesnu Kiosa, opaziše dva sumnjiva, MISTIKU slična, grčka broda, proti kojima odasla zapovjednik eskadre odmah boa škunera. Ladje, u kojima su međjutim Austrijanci upoznali gusare, povukoše se u luku Spalmadori; VIGILANTE progoni ih

doduše, ali one ipak izmaknu uzkim i plitkim izlazom. Medjutim je ARETUSA obišla Spalmdorske otoke i počela proganjati gusarske ladje. Jednu još dostigne i prisili da se nasuče, pak ju uništi topovim tanetima. Onu momčad gusarske ladje, koja je htjela, da se bjegom spasi, pogubiše kartačama iz osвете za austrijske mornare, poginule pod zidinama Nauplije.

Oba zaplijenjena broda odvedoše u Smyrnu, gdje ih prodaše. Utržak poslaše putem nadležnih oblasti na austrijske podanike, oštećene od Grka.

Sama nakana austrijske vlade g. 1826., da pojača svoje pomorske sile na Istoku, uplivala je već mnogo na privremenu grčku vladu. Ona proglasi stroge odredbe proti gusarstvu, dapače zabrani i gradnju takovih malih ladja, koje bi mogle u obće služiti gusarstvu, dočim je iz petnih žila nastojala, da joj se dade zvanično pravo pretraživati trgovačke brodove. Takovu dozvolu odkloni c. k. zastupnik s razloga, što bi Grci takovu dozvolu sjegurno zlorabili, a tadanji zapovjednik eskadre, nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) marquis Paulucci, poprimi shodne mjere, da se zabrana pretraživanja ne bi prekršila.

Malo prije porobili su grčki gusari više austrijskih trgovačkih brodova. Tako među inim oduzeše Grci u Naupliji austrijskom kapetanu Scagliariniu 800 fr., tobože radi toga, što je negdje davno prije austrijska korveta KAROLINA zaplijenila grčki škuner ASPASIJU.

Kad i u ovom slučaju nasilja Grci nijesu udovoljili austrijskim zahtjevima, popali Paulucci jednu grčku gusarsku ladju, otetu kod Mikonija i oružanu sa deset topova, nadalje je oteo grčku ratnu korvetu MILTIADES i brik LEONIDAS. Isto tako progna ostrim pucanjem iz topova jedan eskadri admirala (Admiral) Sachthurisa pripadajući brod, što no htjede da prodje izmedju usidrene BELLONE i kopna, te prisili samoga Sachthurisa, da se izpriča i da počasti pucanjem austrijsku zastavu.

Grčka vlada bila je sad prinuždena, da pristane na austrijske zahtjeve i da izplati traženu odštetu.

U isto vrijeme nastojahu i ostali od c. k. eskadre odijeljeni brodovi, da pripomognu utamaniti gusare.

Korveta Nj. V. KAROLINA, pod zapovjedju nuzkapetana c. k. m. (Corvettencapitän) Bandiere, krstarila je u zaljevu Korona, kad u jutro 28. rujna 1826. kod Skadamure opazi dva škunera, koji upravo htjedoše ostaviti sidrište. Buduć je bio povoljan vjetar, mogla je korveta oba broda lahko stići. Jedan brod se dao pretražiti bez ikakvog otpora, komu i odmah dozvoliše, da nastavi svoj put, pošto je bilo ustanovljeno, da je jonski trgovački brod. Drugi škuner udari u bijeg i KAROLINA upozna u njem gusarsku ladju. Ali pošto škuner nije mogao, da bijegom izmakne radi kopna, što mu je bilo pod vjetar, zakloni se u najbližnjem plitkom zatoku, misleći, da je sad sjeguran, jer KAROLINA nije mogla, da ga onamo slijedi.

Nuzkapetan c. k. m. (Corvettencapitän) Bandiera odasla odmah odjel za izkrcavanje pod zapovjedju zastavnika c. k. m. (Linien-schiffs-Fähnrich) Fekonda, da osvoji brod. Pomorska pješadija postavi se na jedan brežuljak, od kojeg je mogla pucati u okoliš i ujedno prepriječiti, da gusarska ladja ne dobije oružanu pomoć s kopna, dočim je ostala momčad izkrcanog odjela navalila na gusarski brod.

Opaziv to gusari nasukaše svoj brod i objegoše, uzev sobom toliko materiala s broda, koliko je bilo moguće. Izkrcanom odjelu ne preosta drugo, nego da uništi gusarski škuner.

Malo zatim, dne 12. listopada, susretne KAROLINA, krstareć u istom okolišu, izvan rta Venetica, jednu austrijsku MARTINGANU,* koje kapetan prijavi, da je bio prošle noći kod rta Matapana porobljen od jednog grčkog škunera. Na skoro se pokaza i takav jedan škuner i KAROLINA odmah podje u potjeru za brodom, da se osvjedoči, je li taj škuner zbilja ona gusarska ladja, što je porobila austrijsku MARTINGANU.

Nu progonjeni škuner izmakne, bježeć pomoću vesâla u luku Vitollo, kamo KAROLINA ne mogaše, da ga slijedi, jer je međjutim nastala posvemašna tišina. Valja spomenuti, da je ulaz luke Vitollo bio zaštićen dvjema baterijama i da su stanovnici istoimenog mjesta, pripadajući ratobornom plemenu Mainotta, bili kadri opirati se korveti sa najmanje 1600 pušaka. Ipak uljeze Bandiera slijedećeg jutra povoljnim vjetrom

* ili Kuffe, holandezki brod sa dva jambora i okruglom krmom.

u luku, gdje ležahu usidreni grčki škuner, austrijski trgovački brik KLOMINANTE i sardinjski polacker* KOSTANZA. Korveta bila je pripravna za boj. Jedan pomorski častnik sa KAROLINE podje na kopno i prijavi mjestnom starješini, da će se pretraživati grčki škuner i ako samo jedna puška puče proti KAROLINI, razorit će se sav grad topovima.

Kod provedenog pretraživanja pokaza se, da taj škuner nije ona grčka gusarska ladja, što je kapetana austrijske MARTINGANE porobila, nego sasvim miran trgovački brod. Nu Bandiera dozna, da je u luci ležeći sardinjski polacker oteti brod, čijeg kapetana Grci zarobiše. Bandiera izhodi odmah oslobodjenje kapetana i broda njegovoga.

Prvih dana mjeseca kolovoza 1827. bijaše škuner Nj. V. ELISABETH, pod zapovjedju fregatskog poručnika (Fregattenlieutenant) Bue, na putu iz Carigrada u Solun, da odveze za ovaj grad imenovanog generalnoga konsula, grofa Cikopieri, na njegovo novo mjesto. Prispjevši u Solunski zaljev, opazi fregatski poručnik (Fregattenlieute-

* vrst malih brodova na dva jambora, deblo i nastavak iz jednoga komada.

nant) Bua dvije velike penice, u kojima na skoro upozna gusare. On odmah podje u potjeru za njima i uspije vještinom svojom, da jedan brod potopi tanetima topova, dočim drugog pritisne na kopno, prisiliv ga, da se nasuče. Nekoliko ljudi potonjeg broda spasi se bjegom, Turci ipak zarobiše 18 osoba. Zarobljenim Grcima odrubiše u Solunu glave, samo poštediše dva dječaka, jednog, što je bio austrijskim podanikom i sam zarobljen te prisiljen, da ostane na gusarskoj ladji, a drugog, sina pilota na ELISABETHI, jer se za njega zauzeo zapovjednik ELISABETHE. Paša u Solunu cijenio je dostojno zasluge, što je stekao zapovjednik Bua uništenjem obijuh gusarskih broda, koji su kroz dulje vremena mnogo štetovali trgovinu u pokrajini; on primi zapovjednika ELISABETHE i njegovo častništvo u svečanoj audijenciji te mu predade dragocjenu počastnu sablju.

U gornjem opisu iztaknuli smo samo nekoliko znamenitih djela častnika i momčadi c. k. ratne mornarice za vrijeme grčkog prevrata za slobodu, koja će svakako dostajati, da se pokaže, kako je častništvo i momčad očuvala

čast c. k. zastave i branila najpožrtvovnijim načinom ne samo pravo austrijskih nego i inostranih trgovačkih brodova i trgovaca u vrijeme, kad se bio po grčkim vodama fanatični narodni boj, pri kojem je gusarstvo tjeralo svoj uspješni zanat.

1840

2. prosinca.

Fregate Nj. V. Medea, Guerriera i korveta
Lipsija u opasnosti brodoloma na Beirutskoj
radi.

Prama koncu mjeseca studena g. 1840. bila je savezna austro-englezka eskadra usidrena na Bejrutskoj radi. Prvom zapovjedaše nuz-admiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera, a drugom admiral Stopford.

Dne 1. prosinca pripraviše se po dogovoru svi brodovi, da poduzmu krstarenje zajedno do Marmarizze, kad noći od 1. do 2. prosinca zadune zapadnjak, koji neočekivano i tako naglo postane toli krepkim, da nije više preostalo vremena, prekinuti verige sidra i ostaviti sidrište. U jutro

2. prosinca bio je vjetar već vihrast, i buduć se očekivalo, da će isti još pojačati, odredi nuz-admiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera, da brodovi ogole i učine sve potrebite priprave, da se mogu održati na sidrištu. Premda su austrijski brodovi bili usidreni sa dva orepljena sidra, ipak počеше radi vihra, silnih valova i lošeg dna orati, te nastade očita pogibelj, da će se brodovi nasukati. Englezki linijski brodovi PRINCESS CHARLOTTE i BENBOW sa četiri sidra na dnu i s napustom od 150 stopa verige, nadalje dva francuzka ratna broda, ležeća o tri sidra, orahu prama obali — potonja u kratko vrijeme više dva kabela.

Oko 10 sati prije podne 2. prosinca postigne vihor svoj vrhunac; brodovi se strašno valjahu i srtahu u ogromnim valovima. Više trgovačkih brodova, što ležahu usidreni obali bliže a eskadri pod vjetar, bilo je bačeno na žal hitro srtajucim valovima. Silan vjetar i valovi prevrnuše jedan grčki brik, netom kad je kapetan htio, da ga dobrovoljno nasuče; od momčadi se spasiše samo tri mornara.

U kritičnom položaju, u kojem su se nalazila sva tri austrijska ratna broda, naredi zapovjednik eskadre, da se spusti treće sidro na dno. Nu ni ova naredba ne dovede do željenog cilja; MEDEA, GUERRIERA i LIPSIJA orahu doduše polagano, ali ipak malo po malo prama plitkome dnu. U 2 sata poslije podne bijaše LIPSIJA u pogibelji, da udari o greben, što uprav ležaše u pravcu, u kojem je brod zaorao, i da se tamo razkrha; prigodom jednog valjanja korvete valovi poplaviše dva puta zasobice palubu, slomiše prveni jambor i odnesoše istog sa još dva čamca. U isto vrijeme popustiše sva tri sidra a time izgubi korveta svaku nadu.

U pomorskoj službi osijedjeli i izkusni nuzadmiral (Contre-Admiral) Bandiera ocrtava kritično stanje korvete LIPSIJE slijedećim riječima: *«Mi svi drhtasmo, videći korvetu tako rekuć pokritu visokim valovima, koja oraše uprav prama grebenima, gdje bi se mogla svaki čas razbiti. Najviše nas je peklo u srcu, što vidjesmo posve mašnu nemogućnost, da brodu i momčadi bud kojim načinom u pomoć pritečemo. Pošto su bila iscrpljena sva sredstva, što pomorska znanost i*

vještina upotrebiti znade, da očuva brod od propasti, preosta nam još jedina božja providnost, u koju polagamo sve naše nade — i u istinu moramo istoj da zahvalimo spas LIPSIJE kao što i vlastiti naš spas.»

Samo na kratku daljinu od grebenâ uhvatiše sidra LIPSIJE opet dno i time je bila prestala svaka daljnja pogibelj za brod. Prama 5 sati po podne počela je srećom i oluja da jenja, a već ranom zorom 3. prosinca mogao je nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera pomoći brodu, što se nalazio u opasnosti. Korveta je bila u donjim prostorijama puna vode, a sisaljke kretahu se cijelu noć, da izbace za oluje unišlu vodu.

Sad je valjalo odvesti jako oštećenu korvetu u koju sjegurnu luku. Za izgubljeni prveni jambor htjede Bandiera namjestiti nastavak s jednog englezkog broda, ali zapovjednik englezke eskadre nije mogao, da toj prošnji udovolji. Nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera odluči se, da sastavi iz jednog pričuvnog nastavka i pričuvnog vrška jambor za nevolju i da odtegli LIPSIJU, nu ipak napusti i ovu misao, jer je predvidio, da

bi osnastenje jambora kod silnog valjanja broda bilo pretegotno i trebalo bi mnogo vremena, a s druge strane nije bila izključena mogućnost, da brod ne nadje na otvorenom moru opet hrdjavo vrijeme, kojemu ne bi mogao odoljeti onakav, kao što bijaše. Konačno umoli Bandiera englezkog admirala, da mu stavi na raspoloženje jednu parnjaču njegove eskadre, koja bi odvušla korvetu LIPSIJU u Marmarizzu, što admiral Stopford dragovoljno i dozvoli. Parnjača GORGOGNE, zapovjednik Henderson, bila je pripravljena a na 2 sata poslije podne ostavi GORGOGNE s prikopčanom LIPSIJOM Beirutsku radu.

Istoga dana digoše svi englezki brodovi kotve i odjedriše u Marmarizzu, dočim nuz-admiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandieras s MEDEOM i GUERRIEROM osta još usidren, da po mogućnosti spasi za vrijeme oluje izgubljeni material LIPSije. U tu svrhu pošalje 100 ljudi na kraj, koji odmah započne radnju; po prilici 100 koraka od obale ležahu sva tri čamca LIPSije, pokrivena visokom naslagom pjeska, a napornom radnjom naših mornara pošlo je napokon za rukom, da čamce izvuku i porinu u

more. Prveno deblo, prelomljeno na tri mjesta, te prveni nastavak, u sredini prelomljen, ležahu nedaleko obale i oba zakopani duboko u pjesku; tvrdo oputo i vrvina prvenog jambora bilo je vrlo oštećeno i moglo se je spasiti samo u komadima. Križke, jadra i ostali material nadjoše još u uporabljivom stanju i spremiše ih.

Radnje oko spasavanja morem odnešenih stvari trajale su punih osam sati; nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera nije mogao dosta hvaliti revnost i neumornost onih osoba — toli časnika koli momčadi — što bijahu zaposleni pri spasavanju u najnepovoljnijim okolnostima. U odnosnom svom izvješću iztiče zapovjednik eskadre napose zasluge fregatskog poručnika (Fregattenlieutenant) i pobočnika baruna Bourguignona, zastavnika c. k. m. (Linienschiffs-Fähnrich) Baldisserotta i pomorskih kadeta (Seecadetten) Agostina, Marchesia, Bana i Rocka.

Na temelju od zapovjednika eskadre sastavljenog izvještaja pomorsko nadzapovjedništvo nije cjenilo samo zasluge navedenih osoba, nego je i izrazilo laskavim riječima pohvalu zapovjedniku LIPSIJE, nuzkapetanu c. k. m. (Corvetten-

capitän) Madeleni, prvom častniku (Gesamtdetailofficier) Higgiju, zastavniku c. k. m. (Linien-schiffs-Fähnrich) Paiti i pomorskom kadetu (Seecadetten) Moru; nadalje priobćilo je pomorsko nadzapovjedništvo svoj momčadi LIPSIJE zahvalu u ime previšnje službe, radi dokazanog odvažnog ponašanja za vrijeme pogibelji spomenutog broda.

Na koncu spomenemo, da je englezki ratni brik ZEBRA, kojim zapovjedaše jedan sin admirala Stopforda, potonuo u orkanu kod Kaïfe, nadalje, da se je u istoj luci usidrena englezka fregata PIQUE samo time spasila, da je zapovjednik u zgotan čas dao posjeći sve jambore.

U samom gradu Beirutu razori orkan veliki gat i znatno ošteti mnogo kuća blizu obale.

1841

28. srpnja.

Junačko djelo mornara Meneghettia kod velikog požara u Smyrni.

Kad ležaše godine 1841. usidrena na Smyrnskoj radi c. k. eskadra, zapovjedana nuz-admiralom c. k. m. (Contre-Admiral) Bandierom, te sastojeća od fregate Nj. V. VENERA, korvete LIPSIJE i gočete AURORE, bukne noćju 28. na 29. srpnja veliki požar u spomenutom gradu. Vatra je bila nastala u bazaru zlatâra a uzpirena krepkim zapadnjakom razgranila se tako brzo, da je u malo sati pretvorila polovicu grada u pepeo. Tom elementarnom nezgodom bilo je uništeno 10.000 kuća, više džamijâ i sinagogâ, veći dio bazara, cijeli izraelitski i turski predjel, pri čem ostade po prilici 20.000 stanovnika bez kuća.

Čim je bila vatra opažena od austrijskog stijegonošnjaka, odasla nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera bezodvlačno od svakog c. k. broda polovicu momčadi s potrebitim vatrogasnim pripremama na kopno u svrhu, da taj odio, brojem do 400 momaka, pripomogne kod radnja gašenja i spasavanja.

Nakon ugašene vatre priznali su svi stanovnici grada jednodušno, da imadu samo krepkom utjecanju hrabre austrijske momčadi zahvaliti, što nije sav grad izgorio; slijedećih dana iza katastrofe proglasiše i dnevnici i razna društva opetovano pohvalne izvještaje o svojskom i požrtvovnom djelovanju austrijskih mornara, izrazujući time javno srdačnu hvalu cjeloga pučanstva grada Smyrne.

Pošto je nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera primio, u znak zahvalnosti, mnogo posjeta, od kojih spomenemo konsularne dostojanstvenike svih u gradu zastupanih država, občinu i biskupa, izvjesti on potanko pomorskom nadzapovjedništvu u Mljetcima, a na temelju ovog izvještaja bilo je kasnije c. k. dvorsko ratno vijeće prinukano, da podastre događaj Nj. Veličanstvu.

Nj. Veličanstvo cesar Ferdinand blagoizvolio je previšnjom odlukom 4. listopada g. 1841. premilostivo odrediti: «da se izrazi momčadi c. k. eskadre na Istoku previšnja pohvala za njezino dično ponašanje prigodom požara u Smyrni.»

Bilo je vrlo mnogo primjera odvažne hrabrosti i vjernog izvršivanja dužnosti, što ju pokaza momčad c. k. brodova u radu spasavanja u onoj strahovitoj noći; nada sve treba, da ovdje iztaknemo nesebično ponašanje mornara (Matrosen) Meneghettia, koji je bio na fregati Nj. V. VENERI, te koji je uslijed svog mirnog i čednog mišljenja zaslužio, da bude slavljen kao junak i spasitelj.

Pošto je bio već odpravljen gore spomenuti izvještaj c. k. zapovjednika eskadre, mislilo se, da je ta epizoda bar za sada svršena, kad u Smyrni izlazeći dnevnik «L'Echo de l'Orient» priobći u svom broju od 7. kolovoza i. g. slijedeći naknadni izvještaj, koji izazva sveobću pozornost. Članak glasi u glavnom ovako:

«Na temelju u gradu kolajućeg pripovijedanja očevidaca priobćujemo rado dosada nepoznato junačtvo jednog austrijskog mornara, samo žalimo, da ne možemo

ujedno priobčiti ime toga plemenitoga čovjeka, jer nam nije pošlo za rukom, saznati mu ime, premda smo se svuda za njim popitkivali.

Kako se vatra strašnom brzinom razmahala, zapali se među inim jedna dobro nastanjena turska kuća tako brzo, da su se njezini iz sna probudjeni i prestrašeni stanovnici mogli lih žurnim bjegom spasiti, prepuštajući sve svoje stvari sudbini. Među bježećim osobama bijaše i jedna Turkinja, koja je bila ostavila u bjegu i potpunju uzbunjenosti svoje malašno dijete u koljevci. Na ovu groznu nemarnost sjeti se žalostna majka tek u času, kada je sama već u sjegurnosti bila. U svojoj boli do ludila odjuri nesretna majka natrag do goruće svoje kuće, da bar pokuša spasiti dijete. Ali plamen bio je zahvatio cijelu kuću i činilo se nemoguće, prodrijeti u nutarnje odaje.

Misleći da je njeno dijete izgubljeno, šruši se bolno naricajuća žena na tle, kad projuri mimo jedan austrijski mornar, koji, videći plaću ženu, zaustavi se te ju popita za uzrok njezinog naricanja. Žalostna majka s početka nije mogla da se porazumi s mornarom, jer ovaj nije znao turski, ali napokon je ipak uspjela, da mu protumači znakovima svu svoju nesreću.

Kad je odvažni mornar bio razumio govor Turkinje na prste, nije se dao više zaustaviti ni visoko plamtećom vatrom ni zagušljivim dimom, koji je napunio sve odaje, nego se bacio, ne pazeći pri tom ni malo na vlastiti svoj život, odvažno u ono more vatre,

iz koje nakon kratkog ali napetog čekanja okolišnih ljudi sretno izpliva sa neoštećenim djetetom u naručaju.

Neopisiva je bila sada radost sretne majke, koja, htijući se izkazati zahvalnom spasitelju svoga čeda, pruži mornaru dobro napunjenu novčarku, koju je ona, pobjegav iz goruće kuće, još za vremena bila pograbila.

Ali plemeniti mornar odkloni znameniti dar čednim riječima: 'Ja sam učinio samo svoju dužnost i ne primam za to nikakovu plaću', i odjuri dalje, da svoju spasonosnu pomoć pruži nevoljicima, ne obazirajući se pri tom na svoje vlastite ozlede i rane.'

Na temelju tog novinarskog izvještaja pitalo se u c. k. eskadri za junačkog mornara, a tek velikom mukom pošlo je za rukom ustanoviti, da je opisano plemenito i junačko djelo učinio na fregati VENERI ukrcati mornar 1. reda (Matrose I. Classe) Franjo Meneghetti, 6. satnije, koji radi prevelike čednosti svoje nije ni spomenuo izvršenog djela svojim drugovima. Meneghetti bio je rodом Mljetčanim, zvanjem mornar, u ono vrijeme 22 godine star, neoženjen, te već u četvrtoj godini svoje pomorske službe.

Upitan od svog admirala, zašto je zatajio svoje junačko djelo, odvrati zbunjen Meneghetti,

«da ne vidi u svom ponašanju ništa osobita i da bi svaki na brodu to isto počinio, što i on».

C. k. zapovjedništvo eskadre naravno je izvjestilo na pomorsko nadzapovjedništvo ovo junačko ponašanje mornara Meneghettia, na što je mjeseca studena g. 1841. uslijedila putem c. k. dvorskog ratnog vijeća u Beču dalnja cesarska naredba, kojom:

«Nj. Veličanstvo cesar i kralj po stavljenom predlogu podjeljuje mornaru 1. reda .(Matrosen I. Classe) Franju Meneghettiu civilnu počastnu kolajnu, u znak previšnjeg priznanja, što je isti dne 29. srpnja g. 1841. kod požara u Smyrni, bivši sam u očitij pogibelji vlastitog života, spasio jednom djetetu život, kojemu zaprijeti u vatri sjegurna smrt.»

Ovo odlikovanje prikopča zaslužnom mornaru na prsa pred cijelom momčadi broda uz prikladnu svečanost sam nuzadmiral c. k. m. (Contre-Admiral) Bandiera, a po naročitoj zapovijedi pomorskog nadzapovjedništva bilo je ovo zaslužno odlikovanje proglašeno u dnevnicima grada Smyrne, da tako doznaju za njega i širi slojevi pučanstva.

Svi su pozdravili ovo odlikovanje s najvećom radošću i zadovoljstvom, a bilo je sveobće mnijenje, da previšno odlikovanje nije nikad resilo dostojnijeg čovjeka.

1849

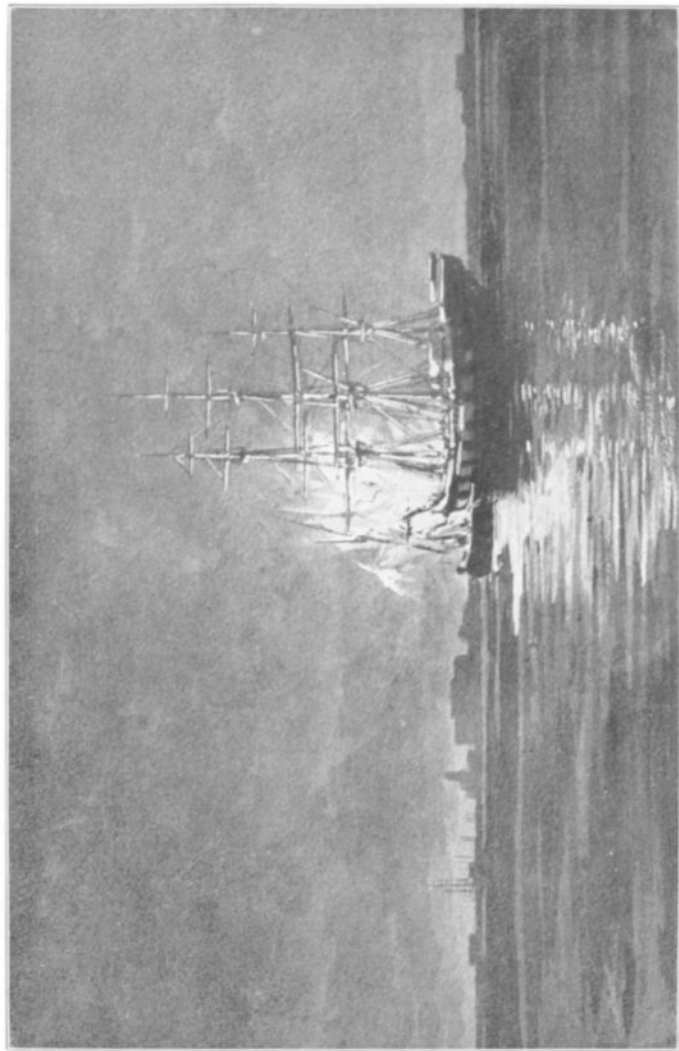
11. kolovoza.

Navala neprijateljske požarače na fregatu Nj. V. Veneru pred Chioggiom.

Za ljetnih mjeseca g. 1849. bilo je sve razpoloživo brodovlje zaposleno težkom zadaćom, da tijesno opasa dugačku mljetačku obalu, poglavito u svrhu, da se prepriječi dovažanje momčadi, ratnog materiala i živeža s morske strane u Mljetke, jer je taj grad bio radi obsade s kopna u težkom škripcu.

Za izvedenje ove zadaće bilo je c. k. brodovlje razdijeljeno u više malih odjela, a svaki odjel imao je u svom odredjenom okolišu da čuva glavne ulaze k rijekama pokrajine.

Brodski odio pred Chioggiom, pod zapovijedi podkapetana c. k. m. (Fregattencapitän) Bendaja,

Navala neprijateljske požarače na fregatu Nj. V. Veneru pred Chioggiom.

sastojao je početkom kolovoza iz fregate *VENERE*, korvete *ADRIJE* i topnjača *DIDONE*, *CALLIOPE* i *CONCORDIJE*. Od sidrišta ove brodske divizije, tri milje na jugo-istoku od Chioggie, opazilo se poslije podne 9. kolovoza na brodovima, da mali mljetački parobrod tegli nutarnjim kanalom pet naoružanih trabakula u Chioggiu, gdje se potonji usidriše blizu tamo stojeće korvete. Podkapetan c. k. m. (Fregattencapitän) Bendaj zaključi iz toga, da se s neprijateljske strane sprema navalu na njegovu diviziju i odredi signalima podredjenim brodovima, da budu vazda pripravní za boj.

Nu cijeli dan 11. kolovoza prodje, a da se neprijatelj ni maknuo nije. Iza dana slijedjaše mračna i maglovita noć s dosta jakim sjeverozapadnjakom.

Ove povoljne odnošaje upotrebi neprijatelj za već davno pripremljenu navalu.

Oko 11^{3/4} noći opazi straža sa šanca fregate *VENERE* jadra brzo se primicajućeg broda. Straža doviknu brodu a buduć da nije uslijedio nikakov odgovor a brod pravca promjenio nije, ispali častnik straže, zastavnik c. k. m. (Linien-schiffs-Fähnrich) Ghersaglia, oštri naboj iz poćernog

topa i podigne momčad fregate na oružje. U tren oka bila je VENERE pripravljena na boj, jer se momčad nalazila na mjestima odredjenim za boj. U isto vrijeme kretao se neprijateljski brod vrlo vješto, pak pristao sučelice pred provom VENERE, tako da se njegova snâst čuništa zaplela sa snâstom prvenog jambora VENERE. U isti čas, kad se neprijateljski brod čvrsto zakvačio, nastane na njem strašan prasak a vatra zaplamsa iz utrobe sve do visine jambora VENERE. Fregata je tako bila došla u vrlo pogibeljan položaj ovom podmuklom navalom požarače.

Odmah se poprimilo sve shodne mjere, kojima se htjelo fregatu osloboditi od pogubne požarače.

Razmetnuše sapinjač verige i kad je fregata samo polagano orala, postaviše krmenu košnjaču; ali je požarača, ležeć poprieko prove, ipak vjetrom u krmi u istom razmjeru orala kao sama fregata. Dočim su na provi fregate nastojali svim mogućim načinom ugasiti vatru i već sve pripravili, da se u slučaju nužde upusti vodu u barutanu, odluči podkapetan c. k. m. (Fregattencapitän) Bendaj, da razpusti verige i ispusti sidro. Ovo

sredstvo pomogne; fregata izkrmi na desnu stranu, požarača se odmakne od prove i prista na lijevi bok, odkud ju mogoše lahko odstraniti. Požarača se za tim odmicala uzduž fregate prama krmi te potonu subočice zadnje toparnice *VENERE*, pošto su mu se brodske prostorije uslijed prsnuca napunile.

Vatra na brodu *VENERE* bila je brzo ugašena. Odmah počеше popravljati pretrpljene štete u koliko se to dalo; ostali dio noći osta fregata *VENERE* na jadra a da se nije udaljila od svog odredenog okoliša obsade. Mislilo se, da će se najbolje dalnje napadaje sa požaračama pre-priječiti, ako fregata ostane pod razapetim jadrima.

Podkapetan c. k. m. (Fregattencapitän) Bendaj spomnije pohvalnim načinom ponašanje svoje momčadi, a osobito iztiče odvažno postupanje pomorskog kadeta (Seecadet) baruna Hohenbrucka, koji je strijelivo, što bijaše na palubi, dao u vodu baciti, a da nije čekao na odnosnu zapovijed, čim je pokazao, da je i u najkritičnijem položaju ostao pri sebi. Nadalje je izvestio Bendaj, da je momčad bez svakog poticanja kliknula oduševljeno

«Hurrah» caru i zastavi, kad se potonja podigla u jutru 12. kolovoza.

U častništvo *VENERE* ubrajao se i pomorski kadet (Seecadet) Maks barun Sterneck, obavljajući tada službu častnika. U ostavljenim spisima, koje je Sterneck u ono vrijeme bilježio te slao svojoj majci, spomenuta je doduše sretno prošla navala požarače, ali žalibože ne zadržaje nikakvih potankosti.

.

1853

2. srpnja.

Brik Nj. V. Hussar i gočleta Artemisia pripravljaју se na bitku sa ameriјanskom korvetom „St. Louis“.

Oveće luke na Istoku bijahu početkom petdesetih godina utočište za mnogobrojne iz Europe pobjegle političke bjegunce i zločince, koji mogahu ondje bezkažnjeno počiniti razne nepodobštine ili zločine, tako rekuć pred očima turske oblasti, koje ih nijesu niti najmanje smetale.

Takovi odnošaji bijahu i u Smyrni g. 1853. kad je brik Nj. V. HUSSAR pod zapovjedi poručnika c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarza tamo dulje vremena boravio. Uvaživ nesjegurne

odnošaje stegnuo je zapovjednik obćenje s kopnom a momčadi je bilo posve zabranjeno poći na kraj, dočim se častništvo broda moglo odmarati na kopnu do zapada sunca i to samo u europskom dijelu grada, t. zv. Frankskom predjelu. Ali i pri tom bio je zapovjednik vrlo oprezan, te strogo častništvu zabranio zalaziti u nutarnji grad.

Dne 23. lipnja, u 5 sati poslije podne, podjoše sa HUSSARA na kopno fregatski poručnik (Fregattenlieutenant) plemeniti Auernhammer, pomorski kadet (Seecadet) barun Hackelberg i liječnik broda (Schiffsarzt) Dr. Hubna, prva dva u vojničkoj odori, Dr. Hubna u gradjanskom odijelu. Spomenuta gospoda odoše u na obrežju ležeću kafanu Paola Bonifacia «des Anglais», koju je u ono dnevno doba pohadjalo bolje europejsko društvo u Smyrni.

Malo prije zapada sunca nahrupi u kafanu po prilici 30 sa samokresima, bodežima, noževima i toljagama oružanih ljudi, većinom politički bjegunci, i odmah navališe na c. k. častnike, upознаv ih po njihovoj vojničkoj odori. Dva na fregatskog poručnika (Fregattenlieutenant)

pl. Auernhammera iz samokresa ispaljena hitca srećom promašiše svoj cilj, ali malo kasnije ipak pade on uslijed udarca onesviješćen na tle, što ga zadobi toljagom po glavi. Pomorski kadet (Seecadet) barun Hackelberg dobi u isto vrijeme tešku ranu bodežem u trbuh a divlji čopor ga odvuće iz kafane. Dr. Hubna osta netaknut uslijed svog građanskog odijela.

Dva Ingleza, gospoda Oswald Werry i Miroslav Turrel, posljedni ravnatelj inglezke škole u Smyrni, koji sjedjahu kod stola austrijskih častnika, pokušahu odbiti slolcima napadače i braniše na tlu ležećeg i onesviješćenog fregatskog poručnika (Fregattenlieutenant) Auernhammera, stavljajući pri tom vlastiti svoj život na kocku. Kod te prilike zadobi gospodin Werry ozledu na glavi.

Fregatski poručnik (Fregattenlieutenant) pl. Auernhammer doista ima da zahvali svoj život odvažnom postupanju dvaju Ingleza, kojima je, pomoću osoblja kafane, pošlo napokon za rukom, da raztjeraju napadače.

Spomenuta gospoda donesoše ranjenog častnika na brik Nj. V. HUSSAR i odoše odmah

na kraj, da traže pomorskog kadeta (Seecadetten) baruna Hackelberga.

Zapovjednik HUSSARA, koji bijaše za vrijeme napadaja na svom briku, uzbuni odmah trubljom momčad, naoruža čamce i odasla jedan odjel pod zapovijedi jednog pomorskog kadeta (Seecadet) k c. k. generalnom konsulu, kojemu priobči dogodjaj te mu stavi za obranu konsularne zgrade izkrncani oružani odjel na razpolaganje. Drugi oružani čamac bje poslan na mjesto, gdje se desio napadaj, da tamo traži pomorskog kadeta (Seecadetten) baruna Hackelberga.

Potonji čamac povrati se oko 11 sati noću, donesav od vlasnika kafane, gospodina Bonifacia, predanu kapu i dobedricu nestalog kadeta, koji su predmeti bili nadjeni na morskoj obali. Dobedrica bila je sva promočena te pokazivaše na lijevoj pokoljenici široki otvor, dolazeći od uboda bodežem. Poručnik c. k. m. (Linien-schiffs-Lieutenant) Schwarz odmah nasluti, da su zločinci pomorskog kadeta (Seecadetten) baruna Hackelberga, pošto su ga nožem ranili, bacili u more. Ova slutnja obistini se žalibože, jer zorom izvukoše nedaleko spomenute kafane iz mora

truplo pomorskog kadeta (Seecadetten) baruna Hackelberga i odnesoše ga na HUSSAR.

Dogovorno sa zapovjednikom brika Nj. V. HUSSARA pozva c. k. generalni konsul pl. Weckbecker bezodvlačno energičnim načinom cesarskog osmanlijskog guvernera u Smyrni, Aali Pašu, da iznadje opake začetnike umorstva, te da jih dade uapsiti i kazniti, kako su zaslužili. Nu ovaj u vršenju svoje dužnosti vrlo nemarni dostojanstvenik nije se puno trudio, da izvede konsulovu želju, tako nije bilo čudo, što su se ubojice javno u ulicama hvastali svojih nedjela, a dapače i izustili na sveobću sablazan prijetnje i proti c. k. generalnom konsulu. Usljed toga morala je momčad HUSSARA dulje vremena neprestano čuvati zgradu austrijskog konsula.

Generalni konsul pl. Weckbecker sad odasla konsularnog kancelara Dr. Walchera u Carigrad, da obavjesti c. k. Internuntiusa baruna Brucka o događaju. Ovaj zatraži od turske vlade potpunju zadovoljštinu, koju bezodvlačno i dobi. Turska vlada skinula je sa službe guvernera u Smyrni, Aali Pašu, i odaslala tajnika kod ces. turskog ministarstva vanjskih posala Kaboulou

Effendiu u Smyrnu, da tamo uapsi i kazni krivce. Osim toga bi obećano Internuntiusu, da će se u turskim lukama poprimiti najstrožje mjere proti svim političkim bjeguncima, te da će se izručiti c. k. vladi sve austrijske podanike, koje su učestvovali napadaju na austrijske častnike.

Medju osobama, koje su bile kao začetnici umorstva uapšene, nalazio se je i jedan austrijski podanik, imenom Martin Koszta, koga i izručiše c. k. generalnom konsulatu, koji ga, pošto su bili odnošaji na kopnu još nesjegurni, preda zapovjedniku brika HUSSARA, da ga strogo čuva, dok ne bude odpremljen u koju austrijsku luku. Ovaj čovjek boravio je zadnju godinu u Sjedinjenim državama sjeverne Amerike, te je nedavno iz Bostona u Smyrnu prispio na američanskoj barki MIMOSI.

Dan prije napadaja na austrijske častnike bio se usidrio na Smyrnskoj radi ratni američanski brod Sjedinjenih država, korveta jedrenjača ST. LOUIS, pod zapovijedi komandera Ingrahama.

Ortaci uapšenog zločinca ne propustiše prilike, a da ne izrabe tu okolnost u njegovu korist, te se obratiše za posredovanje na američanskog

konsula. Po nalogu potonjega posla na večer 28. lipnja komander Ingraham pismo na poručnika c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarza, u kojem prosvjeduje proti držanju Martina Koszte u zatvoru i zahtjeva njegovo izručenje, buduć da je stekao amerikansko podaničtvo.

Zapovjednik HUSSARA dozvoli amerikanskom konsulu, kao i komanderu Ingrahamu, da se porazgovore u njegovoj prisutnosti sa uapšenikom, ali odlučno uzkrati sporazumno s c. k. generalnim konsulom pl. Weckbeckerom njegovo izručenje, jer da Koszta nije amerikanski podanik a ne posjeduje niti pašuša niti inih listina, kojima bi mogao dokazati, da je zaista gradjanin Sjedinjenih država.

Amerikanski dostojanstvenici nijesi bili s ovim odgovorom zadovoljni. Slijedećeg jutra ostavi korveta St. LOUIS svoje sidrište, odjedri, te se malo kašnje opet usidri na jedan kabel s lijeve strane brika HUSSARA, na što dade komander Ingraham svoju bateriju oštro nabiti. Ovaj izazivni manovar, počinjen pred licem cijeloga grada, značio je veliku demonstraciju proti c. k. zastavi, a zapovjednik HUSSARA nije

časom okljevao, a da ne poprими potrebite protumjere, jer je bio tvrdo odlučio, da ne će dopustiti nikakove drzkosti ter da će kao c. k. častnik izvršiti svoju dužnost do zadnjega daha.

C. k. pomorsko nadzapovjedništvo u Trstu odasla, čim je doznalo za navalu na pomorske častnike, žurno u Smyrnu c. k. eskadru, sastojeću iz fregate jedrenjače NOVARE i BELLONE i korvete jedrenjače MINERVE.

Nu do dolazka ovih brodova prodje mnogo tjedana, a poručnik c. k. m. (Linien-schiffs-Lieutenant) Schwarz bio je za ovo vrijeme u velikoj neprilici.

Budući su ortaci uapšenika javno proglasili nakanu, da će noćju navaliti na brik Nj. V. HUSSAR, da oslobode uapšenog zločinca, dapače da kane umoriti generalnog konsula pl. Weckbeckera i zapaliti konsularnu zgradu, moralo se poprimiti sve oprezne naredbe, da se s jedne strane štiti zgradu c. k. generalnog konsulata, a s druge, da se osujeti naumljeni juriš na brik Nj. V. HUSSAR.

Nu bezobzirnim postupanjem zapovjednika američanske korvete, koja je bila veća i na topovima jača od HUSSARA, postanu odnošaji još

napetiji, tako, da je bilo jedva moguće, da se izbjegne ozbiljnom sporu.

Zorom 2. srpnja dodje komander Ingraham na brik HUSSAR i očitova zapovjedniku ovoga broda, da je dobio od amerikanškog poklisara u Carigradu, gospodina Browna, zapovjed, da silom odvede Martina Kosztu, ako ne bude dragovoljno izručen. Uslijed toga da će on, ako spomenuta osoba ne bi bila izručena do 4 sata poslije podne, u ono vrijeme započeti boj. Poručnik c. k. m. (Linien-schiffs-Lieutenant) Schwarz uputi komandera Ingrahama na c. k. generalnog konsula Weckbeckera, čije naredbe mora on da ispuni a u ostalom odkloni svako dogovaranje o predmetu s opazkom, da će svako nasilje silom dočekati.

Na taj odgovor pripravi se američanska korveta za boj. ST. LOUIS bijaše korveta od 700 razvodnih bačava, imajući 20 topova trideset-funtaša, dočim imadijaše brik Nj. V. HUSSAR 462 razvodnih bačava i samo 16 četrnaestfuntaša. Uzprkos ovom znatnom nerazmjerju nije nitko na briku duhom klonuo, počamši od zapovjednika do zadnjeg mornara, dapače su svi bili

odlučni, braniti čast c. k. zastave do zadnje kapi svoje krvi.

Turski paša i zapovjednici turskih ratnih brodova promatrahu nehajno ovo ponašanje amerikanske korvete, protivno svakom međunarodnom pravu. Poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarz mogao se je doduše zakloniti pod zaštitu turskih baterija i ratnih brodova, što ležahu usidreni pred gradom Turaka, ali ovaj hrabri častnik nije ni za čas mislio, da uzmakne proti pravu i dužnosti svojoj, nego je priprazio svoj brod na boj. Osim toga naredi poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarz, da se ustrijeli Martina Kosztu, kad bi bitka zlo svršila.

U ovom kritičnom položaju dobi HUSSAR nenadanu pomoć od gočete Nj. V. ARTEMISIJE. Ovaj brod od 182 razvodnih bačava sa 10 topova šestfuntaša a 80 ljudi, ležашe pod zapovijedi poručnika c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Richarda pl. Barrya usidren u Syri, kad dne 2. lipnja donese na brod c. k. konsul najnoviji broj u Smyrni izlažećeg lista «Impartiale», u kojem je bilo opisano umorstvo pomorskog kadeta (Seecadetten) baruna

Hackelberga kao i razmirice, što su nastale između brika HUSSARA i američanske korvete, radi uapšenja jednog ubojice. Poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) pl. Barry odluči odmah, da ostavi njemu određeni okoliš za krstarenje, bez više dozvole, te da odplovi u Smyrnu, da se tamo stavi na razpoloženje poručniku c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarzu.

ARTEMISIA je prispjela upravo u vrijeme, da HUSSARU pruži potrebitu pomoć; nu brojem topova i ljudi ipak bijahu oba austrijska broda skupa slabiji od američanske korvete.

Poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarz pozva odmah zapovjednika ARTEMISIJE na HUSSAR, da se s njim dogovori o potrebitim pripremama na boj.

Da na malu gočetu udari čim manje hitaca neprijateljskih tridesetfuntaša, s druge strane, da se ipak neprijatelja prisili, djeliti svoje oružane sile na dvije strane, dobi poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) pl. Barry zapovijed, da krstari gočetom na puškomet pred provom američanske korvete, te, u početku boja, da pali topove obijuh baterija i sve puške na korvetu, onda

da ju pokuša sraziti, po okolnostima, na provi ili na krmi. Uvaživ razmjerno jaku momčad gočete mogla bi ovakova navala uspješna biti, dočim bi u isto vrijeme takov raspored sila oslabio navalu neprijatelja na HUSSAR.

Na 8 sati u jutru zatrubiše trublje na obim c. k. brodovima u znak za bitku, a ARTEMISIA zajedri te se pripravi za srazni boj, strižec pred provom korvete u kratkim strugovima. Buduć da je američanska korveta potegnula verige stubočice, da može na HUSSAR bolje pucati, učini poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarz isto na svom brodu. Ujedno se pripravio brik HUSSAR, da u potrebi može odploviti. U tom za boj pripravljenom položaju ostadoše sva tri broda više sati, motreć pomno jedan drugoga, a c. k. brodovi pripravnici, da navale svom silom na neprijatelja na njegovo prvo prijeteće gibanje.

Primakne se vrijeme, kad je imao boj da počme; poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarz oslovi u kratko častništvo i momčad, a svi dočekaše napeto ali s pouzdanjem početak na očigled neizbježive bitke.

Nu još u zadnjem času sporazumili su se ipak oba konsula, da prepriječe boj.

Malo prije 4 sata poslije podne odveze se američanski konsul M. Ofeley na korvetu *St. Louis*. U isto vrijeme došao je i c. k. generalni konsul pl. Weckbecker na brik *HUSSAR* te preda zapovjedniku ovoga broda spis, podpisan po obim diplomatskim zastupnicima, u kojim se oba sporazumiše, da se uapšenog Martina Kosztu izruči francuzkom generalnom konsulu, koji će ga držati u zatvoru sve dotle, dok se diplomatskim putem ne riješi pitanje o njegovoj zavičajnosti.

Kad je sunce zalazilo, zajedri korveta *St. Louis*, te se usidri na svom prijašnjem sidrištu, 600 do 700 metara od brika *HUSSARA*, na što c. k. brodovi razpremiše oružje. Gočleta *ARTEMISIA* usidri se blizu *HUSSARA*.

Martin Koszta bje još istu večer izručen francuzkom generalnom konsulatu. Tim je bio spor svršen, što se učestovanja ratne mornarice tiče. Generalni konsul pl. Weckbecker preda zapovjedniku *HUSSARA* spis, u kojim ga riješi svakog daljnjeg postupanja proti Martinu Koszti.

Dne 13. srpnja oko polnoći usidriše se fregate Nj. V. BELLONA i NOVARA, pod zapovjedi kapetana c. k. m. (Linienschiffs-Capitän) Antuna baruna Bourgignona na Smyrnskoj radi. Slijedećeg jutra odasla zapovjednik američanske korvete St. LOUIS svog prvog časnika na fregatu BELLONU, da pozdravi njezinog zapovjednika, te da ga kod ovog izpriča, što ne može osobno na brod doći, jer mu nije dobro. Kapetan c. k. m. (Linienschiffs-Capitän) barun Bourgignon. odgovori američanskom častniku, da vrlo žali, što ne može sa komanderom Ingrahamom govoriti. Oko pol-dneva istoga dana odjedri korveta St. LOUIS iz Smyrne.

Dne 21. srpnja bile su na fregati Nj. V. BELLONI svećane zadušnice za umorenog pomorskog kadeta (Seecadet) baruna Hackelberga, kojima učestvovalahu osobe c. k. konsulata, veći dio osoba inostranih konsulata, te u Smyrni nastanjeni austrijski podanici. Za vrijeme zadušnica bile su zastave na svim konsularskim zgradama na pô stijega spuštene. Lješina umorenog kadeta bi odnešena u Austriju i u obiteljskom grobu u Bisambergu sahranjena.

U svom izvještaju o ovom događaju iztiče poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarz vojničko ponašanje a osobito zanešenost, kojom su bili nadahnuti i častništvo i momčad c. k. brodova, te koja je i u kritičnom času pobudila sjegurnu nadu, da bi toli častništvo koli i momčad u predstojećoj bitci sa u svem jačem protivnikom, vjerni slavnim predajama c. k. ratne mornarice, i ovaj put prodičili cesarsku zastavu.

Nj. c. k. Apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je udrediti, da se izrazi previšno zadovoljstvo medjutim na čast nuzkapetana c. k. m. (Corvetten-capitän) promaknutom zapovjedniku HUSSARA, kao i zapovjedniku gočete ARTEMISIJE, za njihovo odvažno postupanje u obrani c. k. zastave.

U odpisu pomorskog nadzapovjedništva, tičući se spomenutog odlikovanja, iztiče se napose pohvalno i odvažno ponašanje poručnika c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) Schwarza, koje je on posvjedočio i u najtežkim prilikama, što u obće mogu zadesiti pomorskog častnika. Isto tako bi pohvaljen poručnik c. k. m. (Linienschiffs-Lieutenant) pl. Barry radi svoje samostalne odluke, što je iz vlastite pobude pohrlio u

Smyrnu, da pruži ondje pomoć zapovjedniku brika HUSSARA.

Isto tako bilo je častno za ratnu mornaricu priznanje maršala grofa Radetzkyja, priobčeno c. k. pomorskom nadzapovjedništvu, da je s velikim veseljem čitao odnosne izvještaje, te da je u vitežkom ponašanju slabašnog jednog dijela c. k. mornarice u dalekom kraju prepoznao onaj dični vojnički duh, koji neka uvijek spaja kop-nenu i pomorsku silu Austrije!

1864

9. svibnja.

Kako se je upalio prveni jambor fregate
Nj. V. Schwarzenberga u pomorskoj bitci kod
Helgolanda.

Malo iza podneva 9. svibnja bila je navalila c. k. brodska divizija, sastojeća iz fregata Nj. V. SCHWARZENBERG i RADETZKY, pod vrhovnom zapovijedi kapetana c. k. m. (Linienschiffs-Capitän) Tegetthoffa, na dansku obkolnu eskadru, brojeću tri broda, i to: fregata NIELS JUEL i JYLLAND, te korveta HEIMDAL. Žestoka bitka trajala je već malo ne dva sata a bilo je mnogo mrtvih i ranjenih. Na fregati SCHWARZENBERGU buknuo je opetovano požar. Takav jedan požar blizu prednje barutane mogao je biti koban po fregatu.

Nu junačkom utjecanju pomorskog kadeta (See-cadet) Peichla te trijuh podčastnika pošlo je za rukom ipak ukloniti pogibelj. Odvažnost zapovjednika i momčadi SCHWARZENBERGA bijaše neslomljiva. Nu naskoro idjahu novoj, još većoj pogibelji u susret.

Bilo je oko 4 sata poslije podne, kad udari jedna neprijateljska granata u trbušinu prvene košnjače, iz koje je sukljao gust dim.

Zastavnik c. k. m. Linienschiffsfähnrich Šandor Kalmar, koji se nalazio u prvenom košu za izmjerivanje daljinâ, uzpne se na prveni košnjak, te opazi, da iz nenategnute trbušine košnjače izlazi dim. Razklimano platno bilo se upalilo. Kalmar viče za vodu a buduć, da ova nije bila pripravljena u prvenom košu, tražio je istu sa palube. U buci topova nije se čulo s početka njegove poklike, a kad se htjelo podignuti vodu u koš, pokazalo se, da su na podnožju jambora nalazeće se baje bile probušene tanetima, te da je voda iz njih izcurila.

Medjutim proširila se velikom brzinom vatra, uspirena plovitbom i vjetrom. Požudno ližahu plameni uzduž lahko upaljivog konoplja

i oblikovine. Već je bio i prveni koš plamenom ovit. Na palubi radile su strcaljke, ali se moglo samo mlazom iz cjevi parne strcaljke doseći prveni košnjak; nu kad počеше kretati ovu strcaljku izjalovi im se i ta radnja, jer je cijev bila tanetom probušena. U takovim okolnostima bijahu ljudi nemoćni proti harajućem elementu, a u košu nalazeći se mornari bili su dimom i vrućinom brzo prisiljeni, da pobjegnu na palubu. Najzadnji sidje zastavnik c. k. m. (Linienschiffs-Fähnrich) Kalmar. Jedva je on bio sišao, kad se na gornjem kraju izgorjelo prveno puto sruši na palubu. Sad se nije moglo drugo učiniti, nego ograničiti gašenje na jambor, u koliko je bio dostiživ, i na bližnje, vatri najviše izložene djelove broda.

Kao golema zublja buktila je vatra nad glavama borioca, koji su, unatoč prijeteloj propasti, očajnim naporom nastavili bitku.

Taneta danskih fregata, koja su ove neko vrijeme samo na SCHWARZENBERG bacale, grozno su djelovala u bateriji. Momčad kod topova bila je decimirana; za poginule i ranjene ljude nije bilo više zamjenika. Sve to više umnožili se

topovi neuporabljivi za boj, bud radi nedostatka ljudih, bud radi štete. Kod nekoliko topova baratalo je tek malo ljudi.

Medjutim bijaše očevidno pogibelj sve to veća, da će vatra zahvatiti i veliki i krmeni jambor, kao i samu krmu, jer je vjetar duvao sa jugo-istoka skoro protivno pravcu, u kojem je SCHWARZENBERG plovio. Tad se odluči kapetan c. k. m. (Linienschiffs-Capitän) Tegetthoff — a bilo mu je zaista teško — da izkrmi brodom toliko, da mu vjetar sa krme puše, čim pre-priječi proširenje vatre prama krmi.

Fregata Nj. V. SCHWARZENBERG nastavila je iza toga sa fregatom RADETZKYEM pucanje iz krmenih topova sve dotle, dok nijesu neprijateljski brodovi odmakli iz dohvata topova.

Sad je plovio SCHWARZENBERG polagano uzduž istočne obale Helgolanda, uvijek vjetrom u krmu, da plameni plamte prama provi. Tek sada moglo se mirno ali energično ugasiti vatru. Tekom bitke bili su pali na palubu izgorjeli prveni košnjak, prvenjak i prveni nastavak; nastavak čunca bio je pao u more.

Razžareni obruč jambora, goruće drvo sa koša, sa krstačice, sa glavine i t. d. padahu skoro neprestance na palubu. Od mornarskih stolova napraviše zaklon, da se tim omogući približenje jamboru, nu opetovano bi taj zaklon probijen padajućim željeznim predmetima.

Kad je pao prveni nastavak, zabô se u palubu te stršio u vis, naheren k prvenom jamboru. Jedan čopornik, nemareći na padajuće i goruće trune, uspeo se na nastavak s cjevju strcaljke, da tako bolje utomi vatru. Prveni nastavak, koji je na gornjem kraju još gorio, bio je oko polnoći propiljen i ugašen.

Tako svrši 9. svibnja 1864 pred Helgolandom — dan očajne bitke proti jačem neprijatelju i proti harajućoj vatri — al ujedno i dan, koji će ostati uvijek slavan za Tegetthoffa i momčad njegovog stjegonošnjaka, fregatu Nj. V. SCHWARZENBERG.

1866

20. srpnja.

Pad prvenog jambora na linijskom brodu
Nj. V. Kaiseru u Viškoj bitci.

Dočim je u početku Viške bitke upravela cesarska divizija oklopnjača, vodjena po nuz-admiralu c. k. m. (Contre-Admiral) pl. Tegetthoffu, smjer svoj uprav pravokutno prama liniji taljanskih oklopnjača, izkrme obe divizije drvenih brodova pravcem na desno, u nakani, da za-metnu boj s taljanskim drvenim brodovljem. Nu ova namjera bila je osujećena, jer je stražnji dio taljanskih oklopnjača izkrmio prama sjeveru, te su se na jednom sukobili cesarski drveni brodovi sa taljanskim oklopnjačama.

Jedva je linijski brod KAISER, stjegonošnjak druge austrijske divizije, bio odbio navalu

brododera AFFONDATORA, kad se iz dima pokaza novi protivnik, oklopnjača RE DI PORTOGALLO, koja imadjaše očevidno nakanu, da udari provom svojom u linijski brod.

Komodor Petz, zapovjednik KAISERA, videći tu nakanu, odluči se, a da nije čas okljevao, da preteče neprijatelja, pa okrene KAISEROM proti neprijateljskom brodu, te ga svom silom udari u provu lijeve strane.

Čunac KAISERA se slomi, kljun i rilo se razkomadaju, prvena leta puknu, prveni jambor koleba, slomi se te pade prama lijevoj strani krme. Padajući udari na dimnjak stroja, te ga utisne na lijevoj strani, a prvenjak namjesti se koso na otvor dimnjaka. Uslijed toga nije mogao dim da slobodno izlazi, te se spusti na palubu prama krmi. Trbušina prvenjače upali se i pretvori u tinjajuću tvarinu, iz koje brzo nastane pogibeljan požar.

Linijskome brodu prijetila je opasnost sa više strana. Požar mogao se je proširiti prama krmi i obim stanama; a bilo je dvojbeno, hoće li brod još dugo sa strojem ploviti. Uslijed položaja jambora i prvenjaka sa konopljem nad

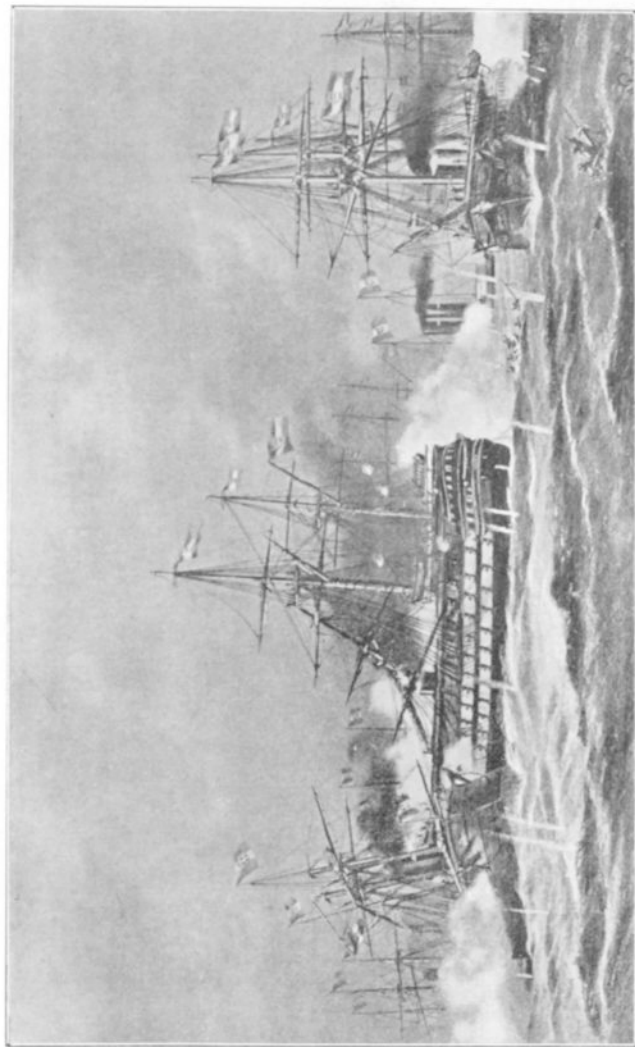
otvorom dimnjaka nije mogao zrak da uzpiri vatru u kotlovima, čak se moglo i slučiti, da bi se bilo moralo prestati loženjem kotlova u svrhu, da mogu požar ugasiti. KAISER bio bi onda sakat gorostas, nepritika za vlastite brodove a brzo bi pao u ruke neprijatelja.

Odkinuti konopi mogli su pasti na svrdlo i smetati njegovo kretanje.

U prednjoj bateriji na palubi bilo je radi vatre pucanje posve obustavljeno, ali i u drugim baterijama moralo je pucanje malaksati, jer ljudi, ili nijesu vidjeli u gustom dimu izvan broda kamo da pucaju, ili su bili dimom na brodu u baratanju topova smetani.

Valjalo se svojski latiti posla. I u istinu, jedva je bio pao prveni jambor, kad se sto ruka prione posla, da ugasi vatru, najbližu pogibelj a taneta su padala kao iz oblaka na brod.

Odstraniše najprije sve upaljive predmete, posjekoše obližnje konope, da se ovima vatra ne proširi; poškropiše tinjajuću prvenjaču, da ugase vrcanjem iskrica iz dimnjaka neprestano nastali oganj, kojega nije bilo moguće podpuno ugasiti, dok je vatra u kotlovima gorila. Ove

C. k. linijski brod «Kaiser» i talijanska oklopnjača «Re di Portogallo»
kod Visa 20. srpnja g. 1866.

radnje nijesu bile ni onda prekinute, kad je AFFONDATORE opet na KAISER navalio. Nu taljanski brododer, koji je mislio, da ima posla sa uplašenim i razoružanim protivnikom, osvjedočio se brzo, da ima pred sobom jakog i za boj sposobnog neprijatelja, te je opet morao uzmicati.

Komodor Petz bio je osvjedočen, da, dok mu je dimnjak tako rekuć začepljen, nemože niti uspješno svoj stroj upotrebiti, niti podpuno požar ugasiti, a buduć da ove radnje nije mogao da izvrši u metežu bitke, uputi se prama Viškoj luci.

Prispiv onamo, usidri se KAISER blizu ulaza luke te bi privezan uzgibom tako na kraju, da je bokom bio okrenut prama ulazu, da može sve topove jedne strane ispaliti na neprijateljske brodove, ako bi došli blizu.

Može se reći, da je opisano junačko djelo KAISERA bilo jedna od najodličnijih i najznamenitih epizoda u pomorskoj bitci kod Visa.

Izkaz slika.

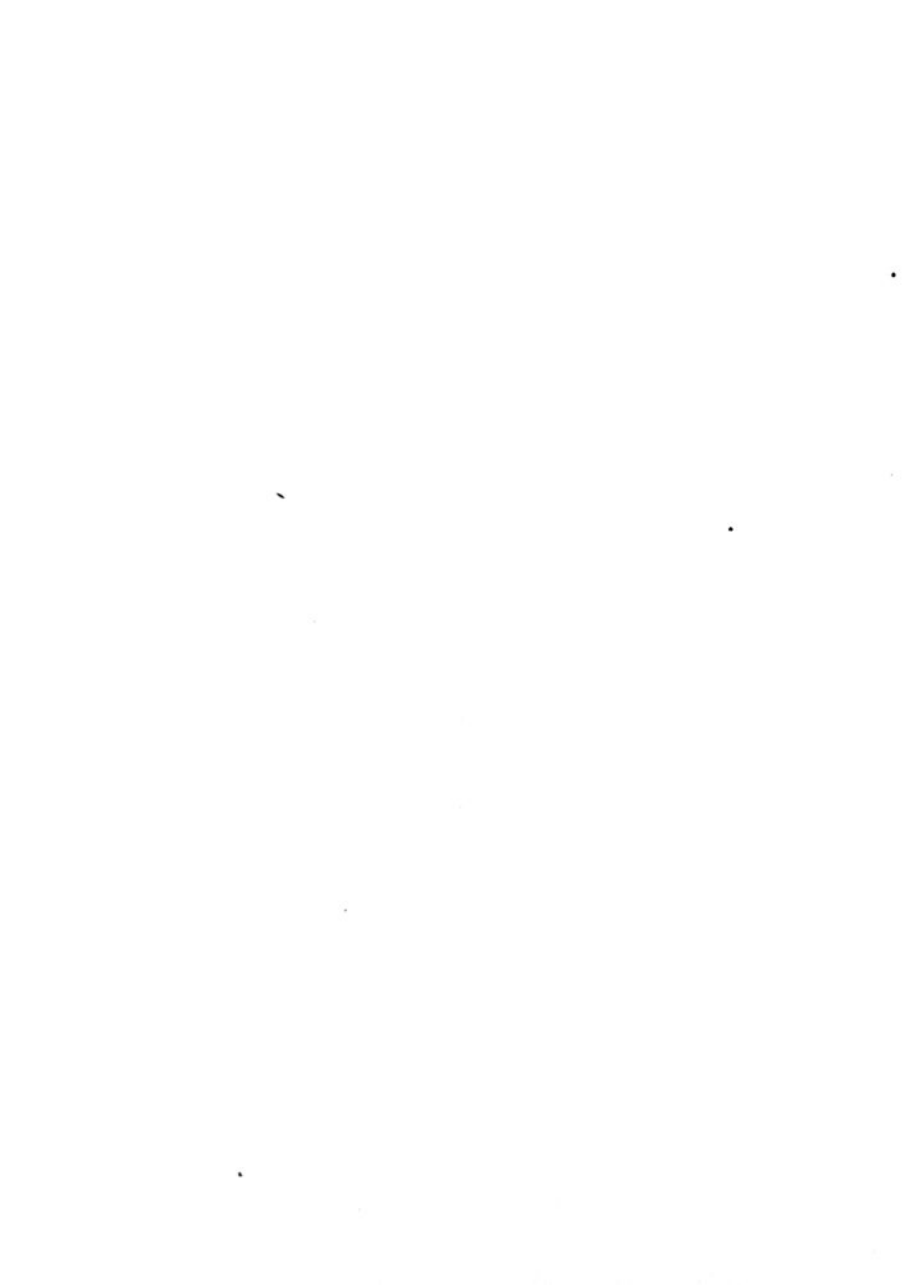
Slika nuzadmirala c. i k. m. (Contre-Admiral) Vilima
pl. Tegetthoffa Naslovna slika

Navala neprijateljske požarače na fregatu Nj. V. ^{Strana}

VENERU pred Chioggiom 84

C. k. linijski brod KAISER i talijanska oklopnjača

RE DI PORTOGALLO kod Visa 20. srpnja g. 1866 112

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U PULI
HISTORICA

E 964

a(3)